

OPINNÄYTETYÖ

Kuule mua!

- tavoitetyökirja lastensuojelun sijaishuollon omaohjaajille

Priska Helkamäki

Yhteisöpedagogi, järjestö- ja nuorisotyö

(210 op)

Arvioitavaksi jättämisaika

(12/2021)

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Yhteisöpedagogi (AMK), Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma

---

Tekijät: Priska Helkamäki

Opinnäytetyön nimi: Kuule mua! -tavoitetyökirja lastensuojelun sijaishuollon omaohjaajille

Sivumäärä: 44 ja 23 liitesivua

Työn ohjaaja(t): Tarja Jukkala

Työn tilaaja(t): HoivaPerho Oy, lastensuojelulaitos SiniSiipi

---

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tilaajana toimi lastensuojelulaitos SiniSiipi, jolta tuli tilaus lasten ja nuorten tavoitteiden kartoittamiseen, sanoittamiseen ja seurantaan tarkoitettu kirjallisesta työvälisestä. SiniSiiven toimintasuunnitelmassa on maininta myös erilaisista kirjallisista työvälisistä, joita omaohjaajat voivat työssään käyttää. Tällaista yhtenäistä kirjallista työvälinettä ei kuitenkaan ole ollut käytössä.

Kehittämistyön menetelminä käytin teemahaastattelua ja benchmarkkausta eli vertailukehittämistä. Teemahaastatteluilla selvitin SiniSiivessä työskentelevien ohjaajien kokemuksia ja näkemyksiä osallisuudesta, kiireestä, tavoitteiden asettamisesta sijaishuollossa sekä omaohjaajuudesta. Omaohjaajuus nousi haastatteluissa erittäin tärkeäksi koetuksi työmuodoksi. Haastatteluissa nousi esille myös ohjaajien näkemys tavoitteiden asettamisesta asukassuunnitelmapalaverissa. Palaverit koettiin ongelmallisiksi tilanteiksi lasten ja nuorten tavoitteiden asettamiseen, sillä tilanne on jännittävä eikä kaikki lapset ja nuoret edes halua osallistua omiin palaverihinsa.

Yksi teemahaastattelujen teema oli osa vertailukehittämistä, jolla selvitin ohjaajien käyttämiä kirjallisia työvälisiä. Kokemus kirjallisten työvälisistä käytöstä oli vähäistä, mutta se koettiin tarpeelliseksi lisäksi työn tekemiseen. Haastattelujen perusteella vertailin erilaisia jo olemassa olevia työkirjoja ja kirjallisia menetelmiä sekä käytin internetistä löytämäni aineistoa vertailukehittämisen pohjana.

Opinnäytetyöni produktina syntyi Kuule mua! -tavoitetyökirja lastensuojelun sijaishuollon omaohjaajille. Työkirjan tehtävien avulla omaohjaaja pääsee aloittamaan tutustumisen ja luottamussuhteen rakentumisen lapseen ja nuoreen. Työkirjan pääpaino on lasten ja nuorten omien tavoitteiden kuulemisessa, sanoittamisessa ja seuraamisessa. Työkirjan sekä omaohjaajan avulla lasten ja nuorten osallisuus heidän oman elämänsä päätöksenteossa lisääntyy.

Asiasanat: lastensuojelu, omaohjaajuus, sosiaalipedagogiikka, osallisuus, tavoitteet, kuuleminen, työkirja

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Bachelor of Humanities, Degree Programme in Civic Activities and Youth Work

---

Author: Priska Helkamäki
Title: Hear me! – workbook of goals for personal instructors in child welfare foster care
Number of Pages: 44 and 23 attachment pages
Supervisor(s): Tarja Jukkala
Commissioned by: HoivaPerho Ltd., child welfare institution SiniSiipi

---

This is a functional thesis and its commissioner was child welfare institution SiniSiipi. SiniSiipi subscribed a written tool for charting and following up the goals of children and youths. There is also a mention of different kind of written tools that personal instructors can use in SiniSiipi strategy. However there was no uniformed written tool for personal instructors to use.

This thesis contains the report part and the product part. The report part includes theory of child welfare, foster care, social pedagogy, participatory and hearing along with motivation and goals. The report part covers also development of the product.

Development methods of this thesis were qualitative methods such as theme interview and benchmarking. In the interviews I surveyed five instructors who work in SiniSiipi. The themes in the interviews were participatory, haste in work, setting up goals for children and personal instructor work in child welfare foster care. Through interviews I wanted to find out perceptions and experience of instructors.

One of the themes in the interview was a part of benchmarking whereby I found out instructors' former experience of different kind of written tools or methods in their work. The experience of written tools was low but it was found out very useful adjunct to work with children and youths. By way of benchmarking I compared existent workbooks and written methods and other data in the internet.

The product of my thesis is a workbook of goals for personal instructors in child welfare foster care. The Hear me!-workbook helps to create a relationship between a personal instructor and a child. It also helps personal instructors to detect the own goals of children and youths. This is how the participatory of children and youths increases.

Keywords: child welfare, personal instructor, social pedagogy, participatory, goals, hearing, workbook

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	6
2	LASTENSUOJELU	9
	2.1 Lastensuojelun periaatteet.....	9
	2.2 Sijaishuolto lastensuojelun toimenpiteenä.....	10
	2.3 Lastensuojelulaitos SiniSiipi.....	11
	2.4 Omaohjaajuus	12
3	TIETOPERUSTA.....	15
	3.1 Sosiaalipedagogiikka	15
	3.2 Osallisuus.....	16
	3.3 Kohtaaminen ja kuuleminen	17
	3.4 Motivaatio ja tavoitteet	18
4	MENETELMÄT PRODUKTIN TAKANA	20
	4.1 Toiminnallinen opinnäytetyö.....	20
	4.2 Teemahaastattelut	21
	4.3 Benchmarking	21
5	PRODUKTIN RAKENTUMINEN.....	23
	5.1 Teemahaastattelut	23
	5.2 Omaohjaajuuden teema.....	24
	5.3 Osallisuuden teema	25
	5.4 Tavoitteiden teema.....	26

5.5 Kiireen teema	27
5.6 Vertailukehittäminen	28
6 KUULE MUA! - TAVOITETYÖKIRJA	31
6.1 Työkirjan sisältö	31
6.2 Työkirjan käyttöön ottaminen.....	34
6.3 Muut kehittämis ehdotukset.....	35
7 ARVIOINTI	37
7.1 Tilaa jan arvio ja palaute.....	37
7.2 Oma arvio	37
8 POHDINTA.....	39
LÄHTEET	41
LIITTEET	45

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni tilaajana toimi lastensuojelulaitos SiniSiipi, joka on vuoden 2020 huhtikuussa perustettu yksityinen lastensuojelulaitos Kankaanpäässä. Olen itse työskennellyt SiniSiivessä hoito- ja kasvatustyön ohjaajana vuoden 2020 elokuusta saakka. SiniSiipi tarjoaa lastensuojelun sijais- ja avohuollon palveluita 10–18-vuotiaille lapsille ja nuorille. Opinnäytetyön tilaajana SiniSiiveltä tuli pyyntö kirjallisesta työvälisestä, jonka avulla pystytään kartoittamaan, sanoittamaan ja seuraamaan lasten ja nuorten tavoitteita. Lastensuojelulaitos SiniSiiven vuoden 2020 toimintasuunnitelmassa on myös maininta omaohjaajien käyttämisestä kirjallisista työvälisestä, mutta yhtenäistä valmista kirjallista työvälinettä ei ole käytössä. Olen saanut vapaat kädet toteuttaa opinnäytetyöni yhteisöpedagogin osaamisen näkökulmasta. Humanistisen ammattikorkeakoulun yhteisöpedagogikoulutuksen opetussuunnitelman koulutuslupauksessa sanotaan, että yhteisöpedagogit ovat arvostavan kohtaamisen ammattilaisia, jotka tietävät yksilön kasvuun, kehitykseen ja hyvinvointiin vaikuttavat tekijät. Yhteisöpedagogit tiedostavat ehkäisevän työn merkityksen ja mahdollisuudet sen soveltamisessa erityisesti nuorten parissa tehtävässä työssä. (Humanistinen ammattikorkeakoulu 2021, 7.)

SiniSiivessä työskennellessäni sekä yhteiskunnallista keskustelua seurattessani olen havainnut lasten ja nuorten tarpeen tulla kuulluksi. Havaintojen pohjalta halusin keskittyä opinnäytetyössäni lasten ja nuorten kohtaamiseen ja kuulemiseen, jotka ovat olennainen osa yhteisöpedagogin ammattitaitoa ja työtä. Ylen julkaisemassa uutisessa lastensuojelussa korostuu nuorten kokemusten mukaan tarve tulla kuulluksi. Uutista varten haasteltiin kahdeksaa huostaanotettua nuorta.

Yksi nuorista sanoo: ”Toivoisin, että työntekijät eivät olisi niin paskoja siinä työssä. Ei ne osaa tehdä oikein työtään. Ne eivät kuuntele yhtään, vaan tekee maailman huonoimpia päätöksiä.” Toinen nuori kertoo: ”Täällä on yksi ohjaaja, joka ymmärtää ja kuuntelee. Se on aina minun puolella. Se ei ole vittumainen. Ymmärtää eikä ala väittää vastaan.” (Nieminen & Kröger 2021.)

Saman huomion kuulluksi tulemisen tarpeesta olen tehnyt arjessa lasten ja nuorten parissa työskennellessäni. Nuorilta kuulee usein lauseet: ”Kukaan ei kuuntele mua!” ja ”Miks te ette kuuntele!”.

Myös Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on kiinnittänyt huomiota sijoitettujen lasten ja nuorten kuulemiseen. Kysy ja kuuntele -hanke (2019–2021) tutkii ja kehittää sijoitettujen lasten hyvinvointia ja järjestelmällistä kuulemistä. Yksi tutkimuksen tavoitteista on kuulla sijoitettuja lapsia

ja nuoria säännöllisesti sekä saada juurrutettua nämä käytännöt kuntiin ja sosiaalityöntekijöiden arkeen. Tutkimus toteutetaan yhdessä sosiaalityöntekijöiden kanssa ja se painottuu lapsen ja sosiaalityöntekijän kohtaamiseen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021a.)

Sosiaalityöntekijän ja lapsen kohtaaminen on tärkeä tutkimuksen aihe. Sijaishuollossa omaohjaajat ovat kuitenkin niitä, jotka kohtaavat lapsen jokapäiväisessä arjessa turvallisena aikuisena toimien. Omaohjaajan työ lastensuojelun sijaishuollossa on tärkeää ja tavoitteellista toimintaa lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaamiseksi. Omaohjaajat ovat muun työyhteisön tuella tärkeässä asemassa sijoitettujen lasten ja nuorten osallisuuden mahdollistajina, turvaajina ja sanan saattajina. Suomen johtava yksityinen lastensuojelupalveluita tuottava yritys Familiar on myös kiinnittänyt huomiota omaohjaajien merkitykseen lapsen ja nuoren arjessa. Heidän teettämän kyselyn mukaan sijoitetut lapset ja nuoret kaipaavat enemmän aikaa omaohjaajansa kanssa (Familiar 2021).

Lastensuojelun sijaishuollossa tavoitteet ovat olennaisessa osassa sijoitusprosessia. Lapsille ja nuorille asetetaan tavoitteita niin asukassuunnitelmapalaverissa kuin sitä täydentävässä hoito- ja kasvatussuunnitelmassa, joka laaditaan yhdessä lasten ja nuorten kanssa. Asukassuunnitelmapalaverit saattavat kuitenkin olla jännittävä tilanne lapsille ja nuorille. Osa ei itse edes osallistu palaverihinsa. Miten sitten lapsen ja nuoren omia tavoitteita pystytään kuulemaan?

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tutkimusaineiston olen kerännyt laadullisia tutkimusmenetelmiä käyttämällä. Näitä käytössä olevia menetelmiä ovat olleet teemahaastattelut sekä benchmarkkaus eli vertailukehittäminen. Teemahaastatteluihin osallistui viisi SiniSiiven hoito- ja kasvatustyön ohjaajaa. Haastattelut olen tämän jälkeen litteroinut ja analysoinut teemoittelua käyttämällä. Haastatteluiden yhtenä teemana oli ohjaajien aikaisempi kokemus kirjallisista työvälineistä sekä menetelmistä, jolla alustavasti kartoitin benchmarkkauksen kohteita. Ohjaajien kokemus kirjallisten työvälineiden käytöstä oli vähäistä. Muutama ohjaajista oli käyttänyt työssään GAS-menetelmää sekä Umbrella-työkirjaa. Vastausten perusteella yhtenäiselle kirjalliselle työvälineelle koettiin tarvetta. Vertailukehittämisen aineistoa keräsin internetistä ja tärkeimmät aineistot tämän opinnäytetyön kannalta löytyivät Kelan GAS-menetelmästä sekä Pesäpuu Ry:n sähköisistä materiaaleista.

Opinnäytetyöni tuo kohtaamisen ja kuulemisen työvälineen osaksi lastensuojelulaitosten ohjaajien arkea ja omaohjaajatyötä. Ja koska tilaajan toiveissa oli saada käyttöön tavoitteiden seurantaan ja kuulemiseen keskittyvä produkti sekä yhtenäinen kirjallinen työväline ohjaajien

käyttöön, opinnäytetyöni keskittyy lasten ja nuorten omien tavoitteiden kuulemiseen, sanoittamiseen, asettamiseen ja seurantaan. Produktin ensimmäisten sivujen avulla omaohjaajat pääsevät aloittamaan myös luottamuksen rakentamisen ja tutustumisen lapseen ja nuoreen. Omaohjaajien tehtävänä on rakentaa kiintymyssuhdetta sekä luottamussuhdetta ohjattavaan lapseen tai nuoreen. Lasten ja nuorten kokemaa osallisuutta pystytään lisäämään omaohjaajien kautta ja kehittämäni työkirjan avulla.

2 LASTENSUOJELU

2.1 Lastensuojelun periaatteet

Lastensuojelulain tarkoituksen mukaan lapsella on oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (Lastensuojelulaki 417/2007, 1§). Lapsen etu tulee kuitenkin huomioida kaikissa julkisen vallan toimissa sekä palveluissa, ei ainoastaan lastensuojelulain mukaisilla yksilökohtaisilla palveluilla (Räty 2019, 1).

Lastensuojelulaissa säädetään lastensuojelun keskeisistä periaatteista. Lastensuojelun keskeisenä periaatteena on edistää lapsen edun mukaista hyvinvointia ja kehitystä. Päätöksiä ja toimenpiteitä tehdessä sekä lapsen etua arvioitaessa tulee kiinnittää huomiota eri seikkoihin, jotka on turvattava lapselle. Näitä seikkoja ovat tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi, läheiset ihmiset sekä niiden suhteen jatkuvuus, mahdollisuus ymmärrykseen ja hellyyteen, valvonta ja huolenpito iän ja kehitystason mukaisesti, toiveiden mukainen koulutus, turvallinen kasvuympäristö sekä koskemattomuus niin ruumiillisesti kuin henkisesti, vastuullisuuteen kasvaminen sekä itenäistyminen, vaikutusmahdollisuudet ja osallistuminen omiin asioihin sekä huomion kiinnittäminen lapsen kielelliseen, kulttuuriseen ja uskonnolliseen taustaan. (Lastensuojelulaki 417/2007, 4§.)

Lastensuojelun käsikirjan (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2021b) mukaan asiakkaiden ihmisarvo ja perusoikeudet, lapsen etu, vuorovaikutus, ammattihenkilöstön työn laatu sekä vastuullisuus päätöksenteossa ja toimintakulttuurissa ovat lastensuojelutyötä ohjaavia periaatteita. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa taataan lapsen oikeudet ja asetetaan viranomaisille velvoitteet. Nämä tulee huomioida lastensuojelun toiminnassa kaikilla tasoilla. Lastensuojelun laatusuositus avaa näitä ohjaavia periaatteita syvemmin. Sen mukaan näitä eettisiä periaatteita tulisi tarkastella ja pohtia omassa työtehtävässä sekä työyhteisössä lastensuojelutyötä tehtäessä. Myös työtä kehittäessä tulee tarkastaa ratkaisujen eettinen kestävyys. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2019, 11.)

Lastensuojelun laatusuosituksessa mainitaan, että lastensuojelun ei tulisi olla vain asiakkaiden tilanteiden seurantaa, vaan sen luonne on oltava aktiivista sekä tavoitteellista (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2019, 33).

2.2 Sijaishuolto lastensuojelun toimenpiteenä

Sijaishuollolla tarkoitetaan lastensuojelulaissa lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella ja sitä voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona tai muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla (Lastensuojelulaki 417/2007, 49§). Sijaishuollon järjestämisen tavasta päätetään aina yksilöllisesti lapsen etu huomioiden. Päätöstä tehtäessä tulee ottaa huomioon lapsen tarpeet hoitoon ja huolenpitoon sekä ne syyt ja perustelut, jotka ovat johtaneet sijaishuollon päätökseen. Lapsen sijaishuolto muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla voi olla esimerkiksi terveydenhuollon yksikkö, itsenäistymisasunto, asumisharjoittelu tai tukiasuminen. (Räty 2019, 472–473.)

Lastensuojelulaissa on erikseen määritelty lastensuojelulaitoksista, niiden kasvuoloista ja toimitiloista, yhdessä hoidettavien lasten ja nuorten määrästä sekä henkilöstöstä (Lastensuojelulaki 417/2007, 57§-60§). Laissa ei yksityiskohtaisesti määritellä minkälaisia yksiköitä pidetään lain tarkoittamina laitoksina, mutta yksityisen lastensuojelulaitoksen perustamiseen tarvitaan aina lupa. Lupamenettelyllä huolehditaan sijaishuollon laadusta ja sijoitettujen lasten oikeusturvan toteutumisesta. Lastensuojelulaitoksissa tulee olla riittävät ja asianmukaiset tilat sekä toimintavälineet ja sijoituksen aikana lapsella on oikeus saada hyvää hoitoa sekä kasvatusta. (Räty 2019, 530–531.)

Laitoshoidon on järjestettävä lapsen tarpeiden mukaisesti fyysiset ja henkiset perustarpeet tyydyttäen ja huomioon ottaen. Lapsella on perusoikeuksien lisäksi oikeus välittämiseen, empatiaan, yksityisyyteen, itsemääräämisoikeuteen, tunteiden vastaanottamiseen ja niiden huomiointiin. Lapsella on oikeus myös omaan rauhaan ja identiteettiin kaikissa olosuhteissa. (Räty 2019, 532–534.) Lastensuojelun käsikirjan mukaan lapsen ja nuoren sijaishuollon aikaisiin oikeuksiin kuuluu myös oikeus tavata hänelle läheisiä ihmisiä ja sosiaalityöntekijää, tiedonsaantioikeus omasta tilanteestaan sekä oikeus käyttövaroihin ja tarvitsemiinsa palveluihin. Sijaishuollon aikana on huolehdittava, että nämä oikeudet toteutuvat. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021c.)

Lastensuojelun laatusuositukseen sisältyy sijaishuollon laatukriteerit. Laatusuosituksen mukaan sijaishuollon tulee toimia niin, että se on lainmukaista ja turvallista. Sijaishuollon laadun tulee vastata lasten tarpeisiin ja sijaishuollolle asetetut tavoitteet tulee saavuttaa. Laadukkaan sijaishuollon pohjana on lasten oikeudet ja YK:n lapsen oikeuksien sopimus, joka on ratifioitu

Suomessa osaksi kansallista lainsäädäntöä vuonna 1991. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, 48.)

Kunnan sosiaalityöntekijä voi sijoittaa sijaishuollon tarpeessa olevan lapsen ja nuoren lastensuojelulaitos SiniSiipeen. Nämä sijoitukset voivat olla sekä lyhyt- että pitkäaikaisia. SiniSiipeen voidaan sijoittaa sijaishuoltoon avohuollon sijoittamispäätöksellä, huostaanottopäätöksellä, kiireellisen sijoituksen päätöksellä tai hallintotuomioistuimen väliaikaisella määräyksellä. (HoivaPerho Oy 2021a.)

2.3 Lastensuojelulaitos SiniSiipi

SiniSiipi on huhtikuussa 2020 perustettu yksityinen lastensuojelun sijais- ja avohuoltoa sekä jälkihuoltoa tarjoava lastensuojelulaitos Kankaanpäässä. SiniSiipi on tarkoitettu 10–18-vuotiaille psyykkisesti oireileville, neuropsykiatrisista häiriöistä ja riippuvuusongelmista kärsiville sekä koulunkäynnin vaikeuksissa oleville lapsille ja nuorille. Toimintamallin perusteena on perheterapeuttinen ajattelu, jossa huomio kiinnitetään ihmisten välisiin suhteisiin ja vuorovaikutukseen. SiniSiivessä on kaksi yksikköä, joissa on yhteensä 12 asuinpaikkaa. Yksiköt sijaitsevat samassa rakennuksessa. SiniSiiven sijainti Kankaanpään keskustan läheisyydessä mahdollistaa lapsille ja nuorille erinomaiset harrastusmahdollisuudet. SiniSiiven läheisyydessä toimii myös Kankaanpään kaupungin opetusyksikkö, jonka henkilökunnan kanssa laitoksen moniammatillinen henkilökunta tekee tiivistä yhteistyötä. Koulu on ensisijaisesti tarkoitettu SiniSiiven lapsille ja nuorille, joilla on vaikeuksia oppimisessa ja koulunkäynnissä. (HoivaPerho Oy 2021b.)

SiniSiiven toiminnan tavoitteena on rakentaa elämänhallinnan keinoja yhdessä lapsen ja nuoren kanssa niin, että lapsilla ja nuorilla on tunne siitä, että heidän asioistaan ollaan aidosti kiinnostuneita. Hoidossa ja kasvatuksessa näkyy ihmisyyden kunnioittaminen. Jokaista lasta sekä nuorta kohdellaan oikeudenmukaisesti ja tasapuolisesti jokaisen yksilöllisyys kuitenkin huomiioon ottaen. Kannatteleva ja eheyttävä arki sekä korjaavien kokemusten tarjoaminen ovat SiniSiiven kasvatuksessa keskeistä. Säännöllinen arkirytm, koulunkäynti, suunnitelmallinen ja säännöllinen vapaa-ajan toiminta ja harrastukset, elämänhallinnan opettelu sekä tavalliset kodin askareet muodostavat SiniSiiven arjen. SiniSiiven kasvatukseen käytetään toiminnallisuutta, joka on perushoitoa täydentävää toimintaa. Toiminnallisuuden avulla tarjotaan purkanavia aktiivisuudelle, lisätään yhteisöllisyyttä sekä mahdollistetaan korjaavia kokemuksia.

Sinisiivessä panostetaan lasten ja nuorten harrastustoimintaan sekä kerran viikossa järjestetään yhteisöilta vaihtuvilla teemoilla ja tekemisellä. (HoivaPerho Oy 2021b.)

Sinisiivessä jokaisella lapsella ja nuorella on nimettynä omaohjaaja, joka toimii kasvatusvastuullisena aikuisena sekä lapsen ja nuoren asioiden asiantuntijana. Sijoituksen alkaessa Sinisiiven johtaja nimeää jokaiselle lapselle ja nuorelle omaohjaajan, joka vastaa kokonaisvaltaisesti ja suunnitelmallisesti lapsen hoidosta ja kasvatuksesta yhteistyössä yksikön vastaavan kanssa. Omaohjaajajärjestelmällä pyritään korostamaan yksilöllisyyttä ja näin ollen vastaamaan lapsen henkilökohtaisiin kehitystarpeisiin. (HoivaPerho oy 2021b.)

2.4 Omaohjaajuus

Sinisiivessä omaohjaaja järjestää viikoittain aikaa tavoitteellisia keskusteluja varten. Keskustelut ovat aina lapsen tarpeista lähteviä sekä kasvua ja kehitystä tukevia. Kerran kuukaudessa omaohjaaja suunnittelee ja järjestää yhdessä lapsen kanssa jotain erityistä toimintaa ja tekemistä omaohjaajaillan merkeissä. Omaohjaajailtojen tarkoitus on luoda ammatillinen tunneside lapsen ja hänen omaohjaajansa välille. Omaohjaaja huolehtii lapsen vaatteiden ja hygieniatarvikkeiden hankinnasta lapselle annetun budjetin sekä tarpeen mukaan. Harrastustoiminnan järjestäminen kuuluu myös omaohjaajan tehtäviin. Omaohjaajalla on myös tärkeä tehtävä pitää yhteyttä lapsen vanhempiin sekä muihin läheisiin. Kirjallisten kuukausiyhteenvetojen laatiminen kuuluu omaohjaajien työnkuvaan. (Hoivaperho oy 2021b.)

Sinisiiven toimintasuunnitelmassa mainitaan erilaisten kirjallisten työvälineiden käyttö omaohjaajatyössä. Tällaisia työvälineitä voi olla esimerkiksi verkostokartta, elämänjana tai -kaari, kirjeenvaihto tai ”nuoren kirja”. Kirjallisilla työvälineillä voidaan lisätä lapsen ja nuoren itsetuntemusta, korostaa hänen vahvuuksiaan, selvittää merkittäviä ihmissuhteita, kartoittaa lapsen verkostoa tai perehtyä lapsen aiempaan elämänhistoriaan lapsen omasta näkökulmasta. (Hoivaperho oy 2021b.) Tällaista yhtenäistä kirjallista työvälinettä ei SiniSiivessä kuitenkaan vielä ole ollut omaohjaajien käytettävänä. Opinnäytetyöni vastaa tähän tarpeeseen tuoden tavoitteellisen työkirjan osaksi omaohjaajien työtä.

Lastensuojelun laatusuosituksen sijaishuollon laatukriteereissä omaohjaaja nähdään yhtenä toimijana lastensuojelun sijaishuollossa. Omaohjaaja luo laitokseen saapuvalle lapselle turvalliset puitteet ja tutustuttaa lapsen laitoksen toimintatapoihin sekä sääntöihin. Omaohjaajan tulee huolehtia ja varmistaa lapsen turvallisuus sekä tunne siitä, että hän on turvassa. Lapsen uskoa

kokemuksista kertomisen tärkeyteen tulee vahvistaa ja lapsen turvalliset rajat tulee taata. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2019, 63–65.) Tässä osiossa on viitattu vain omaohjaajaan, vaikka laatusuosituksen mukaan kriteerit koskevat myös muita laitoksessa työskenteleviä työntekijöitä.

YK:n sijaishuollon ohjeen ja artiklan 87 mukaan sijaishuolto- ja hoitopaikassa olevalle lapselle tulisi turvata jatkuva kiintymyssuhde tiettyyn hoitajaan (Lastensuojelun Keskusliitto 2018, 17). Tällä artiklalla tarkoitetaan myös kiintymyssuhdetta tiettyyn ohjaajaan, joka tunnetaan myös nimikkeellä omaohjaaja. Hoitajan ja ohjaajan nimikkeet vaihtelevat, mutta SiniSiivessä toimivat ammattilaiset ovat hoito- ja kasvatustyön ohjaajan nimikkeellä. Omaohjaajana toimiminen vaatii pitkäjänteistä työtä ja aikaa, sillä kiintymys- sekä luottamussuhteen rakentuminen eivät tapahdu hetkessä.

Jari Sinkkonen mainitsee teoksessa *Lapsi uusissa oloissa*, että omaohjaajalla on myös suuri psykologinen merkitys. Kun lapsi tietää, että sijaishuolto- ja hoitopaikassa on joku, joka on vastuussa hänen asioistaan ja ajattelee häntä, arkikin sujuu paremmin. Omaohjaaja on ristiriitaisessa asemassa lapsen mielessä. Välillä tämä on lapsen ihailun kohde, mutta useammin laitoksen tyhmin ja inhottavin aikuinen. Ilmiölle löytyy psykologinen merkitys, jonka mukaan lapsi siirtää aiemmista tärkeistä ihmissuhteista peräisin olevia pettymyksen ja laiminlyönnin tunteita nykyhetkeen. Tätä kutsutaan transferenssiksi ja tämä on tärkeä ilmiö, joka omaohjaajien tulisi tiedostaa. (Sinkkonen 2015, 241–242.)

Jo vuoden 1993 teoksessa *Lapsi laitoksessa* Kyrönseppä ja Rautiainen kirjoittavat omaohjaajasuhteen merkityksen olevan keskeinen menetelmä korjaavassa ja kasvatuksellisessa hoidossa. Tässä ammatillisessa tunnesuhteessa lapsi tai nuori saa mahdollisuuden korjata vinoutuneita tunnekokemuksia ja kokea luottamusta, kiintymystä tai riippuvuutta sekä samaistua hoidolliseen ammattilaiseen ainakin osittain. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 103.)

Lastensuojelun terapeuttisen laitospedagogian mallinnuksen mukaan omaohjaajasuhteen kautta tehtävä kasvatustyö tapahtuu tietoisesti, ammatillisesti ja julkisesti. Tietoisuus on sitä, että vaikka omaohjaajuudessa on kyse tunnesuhteesta, siinä tehtävät päätökset tapahtuu tietoisesti erilaisia suunnitelmia ja sopimuksia noudattaen. Ammatillisuus on sitä, että omaohjaaja pystyy ammatillisen osaamisen kautta ymmärtämään esimerkiksi lasten käytöksen häiriöitä sekä vuorovaikutusta ja tätä kautta varmistamaan lapsen hoidon ja kasvatuksen tarpeen. Julkisuus puolestaan on sitä, että omaohjaajasuhde ei perustu henkilökohtaisiin mieltymyksiin vaan

näistä omaohjaaja suhteista päätetään erikseen sovitun kaavan mukaan. Julkisuus liittyy myös siihen, että omaohjaaja toimii työyhteisönsä jäsenenä pitäen muun työyhteisön ajan tasalla ja tietoisena lapsen asioista. Omaohjaajan tärkein ja ensisijainen tehtävä on muodostaa korjaava ja turvallinen kiintymyssuhde lapsen kanssa. Kiintymyssuhde muodostuu välittömässä sekä läheisessä vuorovaikutuksessa, joka edellyttää lapsen aitoa kohtaamista. (Timonen-Kallio, Yliruka & Närhi 2017, 26.)

3 TIETOPERUSTA

3.1 Sosiaalipedagogiikka

Tuija Eronen ja Riitta Laakso (2016) ovat tehneet merkittävän kirjallisuuskatsauksen lastensuojelun sijaishuollon kansainvälisistä tutkimuksista, joissa tarkastelun alla olivat lastensuojelulaitoksissa käytössä olevat työkäytännöt. Tutkimuksen tuloksena Eronen ja Laakso esittävät sosiaalipedagogista suuntautumista yhtenä kolmesta tärkeästä esille nostetuista lähestymistavoista lastensuojelun laitospedagogiikassa. Tutkimuksessa tämä on nimetty sosiaalipedagogiseksi orientaatioksi.

Sosiaalipedagogisen orientaation keskeisimpiä periaatteita ovat kasvun ja kehityksen näkeminen elinikäisenä prosessina, arkikeskeinen kasvatus, muutossuuntautuminen sekä voimaannuttava (empowerment) ajattelu. Sosiaalipedagogisessa lähestymistavassa huomioidaan myös yhteiskunnalliset ja kulttuurilliset muutokset lasten elinympäristöissä. Sosiaalipedagogisessa ja kasvatuksellisessa lähestymistavassa aikuisen ja lasten välinen suhde nähdään pedagogisena suhteena, joka rakentuu yhteistä arkea jakamalla. Eronen ja Laakso suosittavat sosiaalipedagogisen ja kasvatuksellisen lähestymistavan hyödyntämistä ja vahvistamista suomalaisessa lastensuojelussa ja sijaishuollossa. (Eronen & Laakso 2016, 27.)

Tuija Eronen ja Riitta Laakson (2016) tutkimuskatsauksen pohjalta on rakennettu Lastensuojelun terapeutin laitospedagogiikan mallinnus, jonka tarkoituksena on päivittää ja tarkentaa lastensuojelun laitostyön menetelmiä ja ammattilaisten osaamista. Mallinnusta on ollut kehittämissä yhdeksän jäseninen asiantuntijaryhmä, jossa on ollut mukana tutkijoita, kouluttajia, asiantuntijoita sekä kokemusasiantuntijoita sosiaali- ja terveysalalta. (Timonen-Kallio ym. 2017, 4–5).

Tämän mallinnuksen mukaan terapeutin laitospedagogiikan avaimet ovat terapeuttisessa sekä sosiaalipedagogisessa orientaatioissa. Terapeutin orientaatio perustuu siihen, että sijoitettujen lasten elämäntilanteiden erityisyys pystytään tunnistamaan ja tunnistamaan ottaen huomioon mahdolliset traumaattiset tapahtumat lapsen elämässä ennen sijoitusta. Sosiaalipedagoginen orientaatio ei ole yksittäinen tai tietty toimintamalli vaan se on orientaatio eli suuntautuminen, jossa keskitytään tiettyihin sosiaalipedagogisiin piirteisiin (Timonen-Kallio ym. 2017, 16–18.)

Dialoginen kohtaaminen on sosiaalipedagogisen työtteen ensimmäinen ominaispiirre. Dialogi ymmärretään sosiaalipedagogisessa työssä tietynlaisena suhteena ja ihmisten välisenä vuorovaikutuksena. Tämä ymmärrys on kohtaamisen perusta ja sen lähtökohtana ovat avoimuus, läsnäolo, tasavertaisuus, luottamus, keskinäinen kunnioitus sekä hyväksyntä. (Nivala & Ryyänen 2019, 190–191.)

Sosiaalipedagogiikan ytimessä ovat ihmisten kasvun tutkiminen yhteisöissä ja yhteiskunnassa sekä pedagogisten keinojen kehittäminen osallisuuden ja hyvinvoinnin vahvistamiseksi. Sosiaalipedagogiikkaa jäsentää kaksi tehtävää, jotka ovat kansalaiskasvatuksellinen ajatus sekä huono-osaisuuskysymyksiä painottava ajatus. Kansalaiskasvatuksellisen ajatuksessa on sosiaalipedagogiikan sivistysteoreettinen kehys, jonka mukaan yksilöä tuetaan kasvatuksellisesti yhteisöihin ja yhteiskuntaan muodostuvan suhteen aikana. Huono-osaisuuskysymyksiä painottavassa ajatuksessa on hyvinvointiteoreettinen kehys, jonka tarkoituksena on yksilön kasvatuksellinen auttaminen. Tämä kasvatuksellinen auttaminen ehkäisee, lievittää ja korjaa sosiaalisia ongelmia sekä huono-osaisuutta. (Nivala & Ryyänen 2015.)

Sosiaalipedagogisen työtteen toinen ominaispiirre on toimijuuden ja osallisuuden sekä osallistumisen tukeminen. Ihminen nähdään sosiaalipedagogisessa työtteenä subjektiivisena toimijana eikä objektiivisena kasvatuksen kohteena. Toisen ihmisen puolesta ei tehdä päätöksiä vaan ihminen on kykeneväinen tekemään omat päätöksensä itse. Tällöin ihmisen osallisuutta omaan elämään vaikuttavien valintojen tekemiseen tuetaan ja toimijuutta vahvistetaan. Ihmisen tulee saada osallistua oman elämänsä ja asioidensa käsittelyyn sosiaalisen työn ympäristöissä. Tämä on osallistumisen periaate. (Nivala & Ryyänen 2019, 196–197.)

3.2 Osallisuus

Osallisuus ymmärretään sosiaalipedagogisena käsitteenä suhteena. Tämä suhde ihmisen ja yhteisön välillä muodostuu kolmesta osa-alueesta. Nämä osa-alueet ovat johonkin kuuluminen, osallistuminen ja kuulumisen tunne. Osallisuus toteutuu, kun nämä kolme osa-aluetta yhdessä toteutuvat. Tällöin ihminen on osa, toimii osana ja kokee olevansa osa yhteisöä. Osallisuus voi toteutua myös yhteiskunnallisella tasolla yhteiskunnallisena osallisuutena. (Nivala & Ryyänen 2019, 138.)

Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa tutkielman mukaan osallisuus on sellaiseen kokonaisuuteen kuulumista, jossa hyvinvoinnin lähteisiin liittyminen ja elämän merkitykselliset vuorovaikutussuhteet kohtaavat. Osallisuus on vaikuttamista yksilön oman elämän kulkuun, mahdollisuuksiin, toimintoihin, palveluihin sekä yhteisiin asioihin. Osallisuutta eteenpäin vievästä tiedosta ja käytännöistä muodostuu osallisuustyö, jonka tarkoituksena on toimijuuden vahvistaminen. Osallisuustyöllä rakennetaan ja annetaan yhteiskuntaryhmät ylittävää arvoa ja hyvinvointia ja sen tarkoitus on vahvistaa toimijuutta. (Isola, Kaartinen, Leemann, Lääperi, Schneider, Valtari & Keto-Tokoi 2017, 5.)

Lastensuojelulaissa on oma lukunsa lapsen osallisuudelle. Lain mukaan lasta on kuultava ja lapsen mielipide on selvitettävä lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden (Lastensuojelulaki 417/2007, 20§). Täten myös lastensuojelun laatusuosituksessa nostetaan osallisuus olennaiseksi ja tärkeäksi osaksi lastensuojelua. Työntekijöiden on mahdollistettava kaikin tavoin lapsen osallisuus ja kuulluksi tuleminen. Lapsella tulee olla oikeus vaikuttaa hänen kanssaan tehtävään työhön sekä tapaan, jolla hänen elämänsä asioita käsitellään. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2019, 18.)

Lastensuojelulaitos SiniSiivessä osallisuus on osa lasten ja nuorten arkea. Heillä on mahdollisuus vaikuttaa arjessa tapahtuviin asioihin viikoittaisen nuortenpalaverien merkeissä. Palaverissa lasten ja nuorten mielipiteitä kuullaan esimerkiksi ruokalistaan ja yhteisöiltojen teemoihin liittyvissä asioissa. Lapsi ja nuori osallistuu itse myös juhlapäivänsä suunnitteluun. (Hoivaperho oy 2021).

3.3 Kohtaaminen ja kuuleminen

Aidolla läsnäololla, kiinnostuksella ja kuuntelulla on tärkeä merkitys ihmisten elämässä. Tutkimuksissa on myös havaittu, että jos ihminen on tietoinen nähdyksi tai kuulluksi tulemisestaan, hänen hermostonsa reagoi siihen (Isola ym. 2017, 17). Aidolla läsnäololla on myös siis fyysisiä vaikutuksia ihmisiin. Dunderfelt kirjoittaa kirjassaan Läsnäoleva kohtaaminen, että toinen ihminen pystyy aistimaan vastustuksen, vaikuttamisen yritykset sekä yläpuolelle asettumisen. Kuuntelun ollessa läsnäolevaa ja vastaanottavaa, näitä epämiellyttäviä alemmuuden tuntemuksia ei synny. (Dunderfelt 2016, 128.)

Lasten psykologisen kehityksen kannalta on olennaista saada toistuvasti kuulluksi tulemisen kokemuksia. Nämä kokemukset vahvistavat tätä kehitystä ja eritoten pystyvyyden sekä toimijuuden, yhteistoiminnallisen taidon sekä resilienssin kehitystä. Lapsen ja nuoren usko omaan arvoonsa niin yksilönä kuin yhteisön jäsenenä vahvistuu kuulluksi tulemisen kokemuksen kautta. (Valtakunnallinen sosiaali- ja terveystieteiden neuvottelukunta 2013, 27–30.)

Pesäpuun kokemusasiantuntija Ellen Vänntilä kirjoittaa Tapio Rädyn kirjassa Lastensuojelulaki: käytäntö ja soveltaminen, rajoitustoimenpiteistä ja päihdeongelmaisten nuorten kohtaamisesta lastensuojelulaitoksissa. Vänntilän mukaan rajoitustoimenpiteillä ei ratkaista päihdeongelmaa, sillä pahalla ei saa aikaan hyvää. Sijaishuoltopaikassa tulisi rajoitustoimenpiteiden sijaan saada oikeanlaista hoitoa muun muassa tunne-elämän hallintaan sekä vuorovaikutustaitoihin. Oikeassa hoidossa oleellisinta on Vänntilän mukaan myös nuoren kohtaaminen, aikuisen aika ja läsnäolo, toiminnallisuus ja lapsen osallistaminen oman elämänsä päätösten vastuun kantaan. (Räty 2019, 532–533.)

Marko Lamberg kirjoittaa kohtaavasta dialogista ja osallistavasta lastensuojelutyöstä teoksessa Tulevaisuuden lastensuojelu. Inhimillisen ja empaattisen kohtaamisen parantava kokemus on merkityksellisempää kuin ammattilaisten asiantuntija tieto, jolloin kohtaamisessa tärkeintä on kokemus yhteydestä toiseen ihmiseen. Dialogi voi olla parantavaa silloin kun työntekijä asennoituu terapeuttisesti ja tasavertaisesti kohtaamaan lapsen ilman auktoriteetin tai kaikki tietävän ammattilaisen statusta. Terapeuttinen asenne on sitä, että työntekijä kohtaa lapsen inhimillisesti, empaattisesti, omakohtaisesti kokevana sekä tietoisesti läsnäolevana ihmisenä. Lastensuojelun muuttaminen kohtaavaksi ja suhdekeskeiseksi vaatii dialogisen asenteen ja ajattelun juurruttamisen arkeen ja siinä oleviin ihmissuhteisiin. (Lamberg 2018, 87–88.)

3.4 Motivaatio ja tavoitteet

Motivaatio on ihmisen toimintaa ja käyttäytymistä ohjaava tila. Se ei ole persoonallisuuden piirre vaan se on altis muutoksille. Motivaatiota voidaan rakentaa ja kehittää vuorovaikutuksessa sekä tekemällä. Motivaatio on myös altis ulkoisille tekijöille kuten ympäristölle sekä sosiaalisille ja kulttuurisille lähteille. Motivaatioon liittyy itsesäätely ja pystyvyyden tunne. Pystyvyys on sitä, että ihminen itse kokee pystyvänsä omalla toiminnallaan vaikuttamaan muutokseen ja tavoitteiden saavuttamiseen. (Tuulio-Henriksson & Härkäpää 2015, 27–29.)

Motivaatio toimii ihmisen käyttäytymisessä innostuksen lähteenä sekä sitä suuntaavana tekijänä. Pyrkimyksiä ohjaa aina motivaatio ja sen peruskysymys on aina ”miksi?” Voimakas motivaatio näyttäytyy ihmisessä yrittämisenä sekä sitoutumisena, pitkäjänteisenä ponnisteluna, hyvällä keskittymiskyvyllä ja näin ollen parempana suorituskykynä. Motivaatio vaikuttaa ihmisiin suoraan sekä tiedostamatta. (Liukkonen 2017, 30–32.)

Tuulio-Henriksson ja Härkäpää kirjoittavat motivaatiosta kuntoutuksen näkökulmasta, jolloin työntekijän on hyvä havainnoida mahdollisia muutoksia motivaatiossa. Toisen ihmisen motivaatiota ei voi nähdä, mutta sen tunnistamista voi opetella käyttäytymistä ja elekieltä tarkkailemalla. Motivaatiosta on myös hyvä keskustella. (Tuulio-Henriksson & Härkäpää 2015, 30.)

Jarmo Liukkonen kirjoittaa osallisuudesta koettuna autonomiana, joka on erittäin merkittävässä roolissa motivoitumisen kannalta. Koettu autonomia on tunne valintojen teon mahdollisuudesta päivittäisessä elämässä. Käytännössä se on osallistumista omaan toimintaan ja niihin liittyviin ratkaisuihin sekä päätöksiin. Motivaatio heikentyy pitkällä aikavälillä, jos päätökset tulevat ylhäältä alaspäin. Merkittävää motivaation säilymisen kannalta on asianosaisten kokemus siitä, että voi olla mukana päättämässä asioista. Merkittävä motivaation lähde on myös sosiaalinen yhteenkuuluvuuden tunne. (Liukkonen 2017, 47.)

4 MENETELMÄT PRODUKTIN TAKANA

Tässä opinnäytetyössä on käytetty kvalitatiivisia eli laadullisia menetelmiä. Laadullisia menetelmiä käytetään tutkittavan aiheen tai ilmiön ymmärtämiseen, jota ei aikaisemmin olla tutkittu tai josta on vain vähän tietoa saatavilla. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa uutta tietoa ja sen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2020, 105.)

4.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Tämä opinnäytetyö on toiminnallinen opinnäytetyö. Toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksena syntyy aina jokin konkreettinen tuote eli produkti. Tämä tuote voi olla esimerkiksi kirja, opus, ohjeistus, tietopaketti tai portfolio. (Vilka & Airaksinen 2003, 51.) Työelämälähtöisyys on opinnäytetyön perusta. Opinnäytetyön tulisi olla myös käytännönläheinen, tutkimuksellinen sekä osoittaa oman alan tietojen ja taitojen hallintaa. Käytännön toiminnan järjestäminen tai järjeistäminen, ohjeistaminen ja opastaminen ovat toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteita. Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät käytännön toteutus ja tutkimusviestinnän keinoin tehty raportointi toteutuksesta. (Vilka & Airaksinen 2003, 9–10.)

Toiminnallisessa opinnäytetyössä ja tutkimuksellisessa opinnäytetyössä tiedon keräämisen keinot ovat samat, mutta tutkimuskäytäntöjä käytetään toiminnallisessa opinnäytetyössä hieman väljemmin. Tiedon laatu turvataan toiminnallisessa opinnäytetyössä käyttämällä tutkimusmenetelmiä perustasolla. Laadullisessa tutkimusmenetelmässä perustasolla käytettynä aineiston kerääminen tarkoittaa lomake- tai teemahaastattelua ja analysointi toteutetaan teemoittelulla tai tyypittelyllä. Laadullisilla perustason tutkimusmenetelmillä tehty toiminnallinen opinnäytetyö ei vaadi yhtä tarkkaa ja järjestelmällistä analysointia kuin tutkimuksellinen opinnäytetyö. (Vilka & Airaksinen 2003, 57–58.)

Laadullinen tutkimusasenne on tarkoituksen mukainen toiminnallisessa opinnäytetyössä, jossa halutaan kirjoittamatonta faktatietoa ja tavoitteena on toteuttaa idea, joka pohjautuu kohderyhmän näkemyksiin. Myös halu ymmärtää ihmisten toiminnan taustalla vaikuttavista asenteista, käsityksistä, ihanteista tai uskomuksista on yksi lähtökohta laadulliselle tutkimusmenetelmälle. Aineiston keräämiseen suositeltava yksilöhaastattelun tapa on joko lomake- tai teemahaastattelu. (Vilka & Airaksinen 2003, 63.)

4.2 Teemahaastattelut

Haastattelu on joustava ja järkevä menetelmä silloin kun halutaan tietää mitä ihminen ajattelee ja miksi hän toimii tietyllä tavalla. Haastattelun avulla voidaan käydä keskustelua haastateltavan kanssa ja tarvittaessa kysymykset voidaan toistaa tai tarkentaa. Kysymykset voidaan myös esittää tutkijan haluamassa järjestyksessä ja teemahaastattelussa niitä voidaan syventää haastateltavan vastausten perusteella. Teemahaastattelu on näin ollen avoimempi kuin esimerkiksi lomakehaastattelu. Teemahaastattelun teemat ja kysymykset päätetään etukäteen ongelmanasettelun tai tutkimuskysymyksen mukaisesti. Teemoilla ja kysymyksillä pyritään saamaan tutkimukselle merkityksellisiä vastauksia, jotka auttavat ymmärtämään erilaisia tutkimuksen mukaisia ilmiöitä ja ongelmia. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 84–88.)

Teemahaastattelussa oleellisinta on se, että se etenee erilaisten valittujen teemojen varassa eikä yksityiskohtaisilla kysymyksillä ole suurta merkitystä. Teemahaastattelu tuo haastateltavien äänen kuuluviin ja näin ollen ottaa ihmisten tulkinnat asioista huomioon. (Hirsijärvi & Hurme 2008, 48.)

4.3 Benchmarking

Päivi Strömmer kirjoittaa artikkelissaan Vertailukehittäminen: virtuaalikypärä nimeltä benchmarking, että benchmarkkauksella on monta nimeä, kuten rakkaalla lapsella. Benchmarking-käsite pitää sisällään monia eri määritelmiä ja nimityksiä kuten vertailukehittäminen, toimintovertilu, parastaminen, esikuva-analyysi ja vuorovaikutteinen toisilta oppiminen. Benchmarking on nöyrää ja viisasta toimintaprosessien kehittämistä toisilta oppimalla. Se soveltuu myös mainiosti yksilötason oppimiseen ja kehittämiseen yhtä lailla kuin tiimien sekä verkosto- ja prosessiorganisaatioiden kehittämiseen. Tavoitteena benchmarkkauksessa on saada tietoa ja näkemystä esimerkillisiltä organisaatioilta. Tätä tietoa ja näkemystä pitää kuitenkin pystyä soveltamaan omaan toimintaan jatkuvasti ja järjestelmällisesti. Benchmarking-prosessissa parhaita menetelmiä ja toimintatapoja tunnistetaan, ymmärretään, niistä opitaan sekä sovelletaan oman organisaation suorituskyvyn parantamiseksi. Tämä menetelmä antaa tilaisuuden kyseenalaistaa omaa sekä oman organisaation vanhoja ja perittyjä toimintatapoja rakentavasti. (Strömmer 2005, 55–56.)

Strömmer kirjoittaa myös benchmarkingin vahvuuksista. Menetelmänä se luo osallistumista ja sitä kautta saa aikaan oivaltavaa oppimista koko organisaation kuin yksilönkin tasolla. Se

auttaa myös asettamaan realistisia mutta kunnianhimoisia tavoitteita sekä samalla osoittaa sen, että miten nämä tavoitteet ovat saavutettavissa. Strömmerin mukaan vertailukehittämisen lähtökohtana on terve jännite tavoitetilan ja nykytilan välillä. Benchmarkkauksen avulla kehitystä tahtova taho pystyy näkemään oman tulevaisuutensa jonkun toisen organisaation nykypäivässä. Oppimisen kannalta on tärkeää, että toisten hyviä käytäntöjä tuodaan näkyville ja sitä kautta elämyksellinen oivaltaminen mahdollistuu. Oman toiminnan kehittämisen työkaluja saadaan tällöin paremman käytännön ymmärryksen kautta. (Strömmer 2005, 57–59.)

Benchmarking on jatkuva ja järjestelmällinen prosessi, jossa vertailutietoa sekä tuotetaan että analysoidaan siten, että se vastaa palveluiden ja toimintaprosessien kykyyn vastata asiakkaiden tarpeisiin. Benchmarkkauksessa verrataan omaa tietoa toisiin parhaimpiin toimijoihin ja tätä kautta pyritään oppimaan parhaimmilta. Tätä oppia ja tietoa käytetään oman toiminnan kehittämiseen. Benchmarking perustuu tietoon, jonka kautta saadaan näkyväksi kehittämistarpeet sekä sen, minkälaista kehittämistä tarvitaan. Tietoa kerätään esimerkiksi vertaisarviointikäynteillä. (Perälä, Junntila & Toljamo 2007, 13–14.)

Tiedonhankintaan voidaan käyttää apuna myös muun muassa internetistä löytyvää tietoa ja aineistoa. Lähtökohta benchmarkkaukseen on aito kiinnostus toisten toimintaan sekä menestykseen ja tämän kautta oman toiminnan tai käytänteiden kehittämiseen. (Ojasalo ym. 2020, 186.)

5 PRODUKTIN RAKENTUMINEN

5.1 Teemahaastattelut

Haastattelut toteutin elokuun 2021 aikana. Päädyin teemahaastatteluun, sillä tarkoitukseni oli saada mahdollisimman paljon tietoa käytännöistä sekä kokemuksista. Teemahaastattelu on avoimempi vaihtoehto toteuttaa haastattelua kuin esimerkiksi lomakehaastattelu (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87). Teemoina haastatteluissa olivat osallisuus, lapsista ja nuorista saatava tieto, tavoitteiden asettaminen ja seuraaminen, omaohjaajuus, kohtaaminen ja kuuleminen sekä kiire työssä. Haastatteluiden yksi teemoista oli myös osa benchmarkkausta, jolla selvitin työntekijöiden käyttämät kirjalliset menetelmät tämänhetkisessä työssä ja aikaisemmissa töissä.

Lähetin teemahaastattelun rungon (Liite 1) tiedoksi haastateltaville SiniSiiven ohjaajien yhteiseen sähköpostiin. Haastateltavat pääsivät tutustumaan teemoihin ja kysymyksiin ennakkoon ennen varsinaista haastattelua. Haastattelun päätavoite on saada mahdollisimman paljon tietoa, joten on suositeltavaa, että haastattelun kysymykset annetaan tiedoksi haastateltavalle etukäteen. Tällä keinoin haastateltavat voivat valmistautua haastatteluun. Haastattelun aiheesta tai kysymyksistä kertominen etukäteen on myös tutkimusetiikan kannalta tärkeää. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85–86.)

Jokaisen haastattelun alussa kerroin, että tulen äänittämään haastattelun litterointia varten ja että haastattelut ovat luottamuksellisia sekä anonyymejä. Luottamuksen lisäämiseksi kerroin myös tuhoavani haastatteluiden äänitteet litteroinnin jälkeen. En kerännyt haastateltavista taustatietoja, sillä SiniSiivessä on vain vähän työntekijöitä ja henkilökunnan ikä- ja sukupuolijaikaman perusteella haastateltavat saattaisivat olla tunnistettavissa. Tällä keinolla lisäsin haastatteluihin luotettavuuden ilmapiiriä ja pystyin takaamaan haastateltavien anonymiteetin säilymisen. Haastatteluja oli yhteensä viisi ja haastattelut kestivät keskimääräisesti 40 minuuttia. Aineistoa kertyi kattavasti.

Haastattelujen analysoinnissa käytin teemoittelua. Laadullisilla tutkimusmenetelmillä kerättyä aineistoa toiminnallisessa opinnäytetyössä ei välttämättä ole analysoitava yhtä järjestelmällisesti ja tarkasti tutkimukselliseen opinnäytetyöhön verrattuna. Analyysin toteutuksessa käytetään teemoittelua tai tyypittelyä tai molempia. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 57–58.) Halusin kuitenkin litteroida haastattelut ja tätä kautta tutustua ja perehtyä haastateltavien näkökulmiin

syvemmin. Tässä opinnäytetyössä käyttämiini suoriin lainauksiin kysyin haastateltavilta henkilökohtaisesti luvan.

5.2 Omaohjaajuuden teema

Omaohjaajat ovat tärkeä osa lastensuojelun sijaishuollossa tehtävää työtä, joten halusin kysyä omaohjaajuuden merkitystä ja sen tärkeimpiä puolia haastateltavilta. Opinnäytetyöni tuotoksena syntynyt produkti on suunnattu omaohjaajille. Omaohjaajatyötä pidettiin tärkeänä ja merkittävänä työnä.

”No se on tän työn A ja O. Vähä yksiköstä riippuen tietysti, mut tota mun mielest se on...se on tämän työn A ja O. Ja myöskin suola.”

Omaohjaajatyössä tärkeimpänä pidettiin luotettavuutta ja jatkuvuutta. Jatkuvuus koettiin tärkeänä luottamuksen rakentumisen kannalta. Sinkkosen mukaan jatkuvuus on tärkeää kiintymyssuhteen kannalta. Sijoitettujen lasten kiintymyssuhteet ovat hauraita ja katkonaisia. Muun muassa ohjaajien suuren vaihtuvuuden seurauksena saattaa olla niin kutsuttu reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö, jolloin lapsi vetäytyy aikuisista eikä hae lohtua. (Sinkkonen 2015, 158.)

Vaikka kaikkien ohjaajien tulisi rakentaa luottamusta kaikkien yksikössä olevien lasten ja nuorten kanssa, on omaohjaajan ja tämän ohjattavan välillä parhaimmassa tapauksessa tietynlainen erityinen suhde. Ohjaajat puhuivat omaohjaajan ja lapsen välisestä suhteesta ja luottamussuhteesta.

”Et tota, kyl se on niinku iso asia, jos se omaohjaajan ja sen lapsen välinen suhde niinku toimii. Ni kyl se mun mielest ihan semmonen merkittävä suhde niinku sen lapsenkin elämässä. Mut et se merkittee mun mielest semmosta niinku et sä oot se, sä voit olla se ainoa turvallinen aikuinen sen lapsen elämäs. Et mä aina mietin sen niinku sillai, et mä voin olla nyt se aikuinen sille lapselle. Mitä sillä ei välttämäi ikinä oo ollu.”

Lastensuojelun laatusuosituksissa nostetaan myös esille lapsen ja omaohjaajan välinen suhde. Sen mukaan omaohjaajan tulisi luoda lapseen suhde sekä elää lapsen kanssa arkea niin, että oppii tuntemaan lapsen (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2019, 65). Kyrönseppä ja Rautiainen kirjoittavat Sinkkosen tapaan omaohjaajan ja lapsen välisestä suhteesta kiintymyssuhteena. Tässä molemminpuolisessa suhteessa aikuinen tarjoaa lapselle huolenpitoa, turvallisuutta ja luotettavuutta sekä mahdollisuuden samaistumiseen. Omaohjaajan ja lapsen välinen suhde on vastavuoroinen ja ainutkertainen tunnesuhde. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101.)

5.3 Osallisuuden teema

Osallisuuden teeman alta olennaiseksi nousi lasten ja nuorten kuulluksi ja nähdyksi tuleminen. Haastattelujen perusteella osallisuus merkitsee kuulluksi ja nähdyksi tulemistä yksilöllisesti. Osallisuus on näkemyksien mukaan oikeutta osallistua omaan elämäänsä ja siihen liittyvään päätöksentekoon. Osallisuudessa nähdään myös yhteiskunnallinen ja yhteisöllinen näkökulma arjen osallistumisena ja osallisuutena. Sosiaalipedagogisessa lähestymistavassa laitossyhteisö nähdään yhtenä kasvatuksellisenä seikkana, joka tukee ja vahvistaa lasten toimijuutta sekä antaa mahdollisuuden kiinnittyä yhteiskuntaan. Yhteisöllisyys ja osallisuus tukevat toinen toisiaan. (Timonen-Kallio ym. 2017, 18.)

Lastensuojelussa osallisuus nähtiin eritoten päätöksentekoon liittyvissä asioissa. Päätöksentekoon liittyvässä osallisuudessa haasteellisena koettiin lasten ja nuorten oma halukkuus ja se, miten heitä voisi kannustaa osallistumaan omaan elämäänsä liittyvään päätöksentekoon. Asiakassuunnitelmapalaverit ovat jännittäviä tilanteita lapselle ja nuorelle. Osa nuorista ei halua osallistua tai heitä ei kiinnosta osallistua. Lastensuojelulaitoksissa osallisuuden lisäämisessä tärkeäksi koettiin yksilöllisyys. Yksi haastateltavista ohjaajista kertoo keinoista, joilla osallisuutta voisi lastensuojelulaitoksessa lisätä:

”Omaohjaajatyöskentelyllä sillä tavalla, että erityisesti omaohjaaja pystyis kasvattamaan sitä luottamussuhdetta, jolloin se lapsi uskaltais olla osallistumassa siihen omaan elämäänsä. Ja mitähän vielä. Jotenkin ehkä muistamalla sen, sen jokaisen lapsen semmosen erityisyyden ja sen jokaisen lapsen polku on erilainen ja se pitäis niinku ottaa huomioon koko ajan siinä. Että ne ei oo vaan massaa.”

Lapsista ja nuorista saatavan tiedon teemat pitivät sisällään sosiaalityöntekijöiltä saatavat ennakkotiedot sekä tärkeäksi koetun tiedon, joka tulee lapsilta ja nuorilta suoraan. Näillä kysymyksillä halusin selvittää kokemuksia siitä, vastaavatko sosiaalityöntekijöiden antamat ennakkotiedot todellisuutta ja pääseekö lapset ja nuoret osalliseksi tätä kautta oman elämänsä päätöksentekoon ja tietoon, jota hänestä ennakkoon laitokseen kerrotaan. Ennakkotietoja pidettiin suurimmaksi osaksi tärkeänä esimerkiksi riskienkartoituksen kannalta, mutta toisaalta haastateltavien mukaan ennakkotiedot saattavat aiheuttaa työntekijöissä ennakkoluuloja. Ennakkotietojen totuudenmukaisuus vaihtelee haastateltavien mukaan suuresti. Ongelmallisena nähtiin sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus, jolloin sosiaalityöntekijä eivät välttämättä tunne lasta. Haastateltavilla oli kokemus siitä, että ennakkotiedot ovat sosiaalityöntekijän näkemys lapsen tilanteesta ja lapsi tai nuori ei itse juurikaan pääse vaikuttamaan tietojen sisältöön.

Tärkeänä tietona lapsen tai nuoren saavuttua laitokseen pidettiin niitä syitä, miksi lapsi tai nuori sijoitetaan ja mahdolliset diagnoosit sekä lääkitystiedot. Onko siis kyseessä esimerkiksi koulunkäynnin ongelmat tai sosiaaliset ongelmat. Kokemukseni mukaan sijoitukseen johtavat syyt saattavat yleensä olla myös niitä tavoitteita, joita asukassuunnitelmapalaverissa nuorelle asetetaan. Näitä voivat olla esimerkiksi koulunkäynti tai päihteettömyys.

5.4 Tavoitteiden teema

Lasten ja nuorten tavoitteiden asettaminen ja seuraaminen oli yksi keskeisimmistä teemoista haastatteluissa. Haastateltavien mukaan lapset ja nuoret pääsevät osallistumaan ja heidän tavoitteitaan kuullaan asiakassuunnitelmapalaverissa suhteellisen hyvin. SiniSiivessä tavoitteiden järjestelmällinen seuraaminen ja kuuleminen ovat kuitenkin vajavaiset. Ohjaajien aikaisemmissa työpaikoissa lastensuojelulaitoksissa tavoitteita seurattiin erilaisin keinoin. Tässä GAS-tavoitteet olivat eniten käytetyt. GAS-tavoitteet olivat pieneksi pilkottuja tavoitteita, jotka eivät välttämättä olleet asukassuunnitelmapalaverissa asetettuja tavoitteita. Asukassuunnitelmapalaveria pidettiin ongelmallisena paikkana lapsen ja nuoren tavoitteiden asettamiseen. Yksi ohjaajista sanoo:

”Ku siin on niinku se, että jos ne tehdään asiakassuunnitelmapalaverissa ne tavoitteet, niin se on mun mielestä väärä hetki sille, koska sillä lapsella on tosiaan se yks ajatus päässä. Sitä jännittää ja sitä pelottaa ja se odottaa, kuinka paljon mä saan kotiharjotteluja, saanko mä enemmän, onko mulla menny niin hyvin, et mä saan olla enemmän kotona mitä mä oon yleensä saanu. Ja sit se, että koska mä kotiudun. Nii en mä niinku, se ei ehkä sitten, varsinkin jos se pommi pudotetaan ensin, ni eihän se oo niinku koko...sit se on pää pöydäs tai puhelin kädes tai sit se lähtee meneen.”

Ongelmana nähtiin myös se, että lapsi tai nuori ei edes halua osallistua palaveriinsa. Lapsia ja nuoria kuullaan palaverissa, mutta pääsääntöisesti aikuiset nähtiin henkilöinä, jotka loppujen lopuksi päättävät tavoitteista. Lastensuojelun laatusuosituksissa mainitaan, että lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä vapaasti. Silloin lapsella on myös oikeus olla osallistumatta tai ilmaisematta mielipidettään. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, 51.) Tavoitteiden asettamisen kannalta se, ettei lapsi tai nuori itse saavu paikalle ilmaisemaan mielipidettään on ongelmallista.

Asukassuunnitelmapalaverit ovat ongelmallisia myös lasten ja nuorten omien kokemusten näkökulmasta, jota aikuiset eivät välttämättä pysty havaitsemaan. Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE kirjoittaa julkaisussaan tästä ongelmasta, jolloin

lasten omat kokemukset ja hallinnon eri mallit ovat hyvinkin kaukana toisistaan. Olemassa olevat osallistumisen muodot tavoittavat yleensä vain ne lapset ja nuoret, jotka ovat jo hyvässä kehityksen vaiheessa. Osallisuutta ja osallistumista eniten tarvitsevat jäävät tällöin paitsi tästä kokemuksesta. (Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE 2013, 21–22.)

Ohjaajat kannustivat lapsia ja nuoria tavoitteissaan positiivisella palautteella ja kannustuksella. Osalla haastateltavista oli ollut käytössään palkitsemisjärjestelmä. Palkitseminen jakoi mielipiteitä, mutta oli kuitenkin suurimman osan mielestä hyvä käytäntö. Palkitsemisessa tulisi haastateltavien mukaan löytää niin sanottu kultainen keskitie ja palkitsemisenkin kuuluisi olla tavoitteellista. Käytössä oli ollut pitemmän aikavälin palkitsemista. Lastensuojelun keskusliiton tekemän selvityksen mukaan palkitsemisjärjestelmät olisivat yksi kehittämissuositus lastensuojelun sijaishuoltoon. Eettisesti harkitut kannusteet tukevat lapsikohtaisien tavoitteiden saavuttamista esimerkiksi koulunkäynnin osalta. Kannusteiden tulee kuitenkin olla arvioituja lapsikohtaisesti ja niiden tulee kunnioittaa lapsen oikeuksien toteutumista. (Hoikkala & Lavikainen 2015, 43.)

5.5 Kiireen teema

Halusin selvittää myös työntekijöiden kokemaa kiirettä työssä. Kiire saattaa vaikuttaa lasten ja nuorten kuulemiseen sekä kohtaamiseen. Suurin osa haastateltavista koki kiirettä työssään. Kiireen ilmaistiin kuitenkin olevan vaihtelevaa ja subjektiivinen kokemus. Kiireen tuntua lisääviä tekijöitä koettiin olevan kirjalliset työt, työn suunnittelu ja työvuoroissa olevien ohjaajien määrä. Kirjallisten töiden vaatima aika nousi olennaiseksi osaksi kiireen tuntua ja taustasyitä kiireen takana. Yksi ohjaaja kokee tasapainottelevansa kirjallisten töiden määrääaikojen ja lasten kohtaamisen kanssa ja sanoo:

”Et niinko tasapainottelee se kans just että, et teetkö sä ajois ja määrääikaan mennes kaikki kirjalliset työt vai ooksä niitten lasten kans sen ajan. Et mä oon joskus sanonu, et se ois niin hienoo ku olis semmosii, ihan vaik siis kirjaaminen, siihenhän menee niinku iso aika ja se täytyy tehdä joka vuoros. Et mä sanoinki, et joskus olis niin hienoo, ku olis semmonen työvuoro, et ku tulis töihin, ni ei tarvis ees niinku vaik käydä toimistos. Et vois vaan niinku olla tos ja tehdä niit mitä tehdään ja ei tarvis ees kirjata mitään. Et sais niinku sen, oikeesti sen koko ajan olla siinä arjes.”

Aika lasten ja nuorten kahdenkeskisiin kohtaamisiin vaihtelee haastatteluiden perusteella paljonkin. Suurin osa haastateltavista kuitenkin koki, että jokaisessa työvuorossa on aikaa kohdata lapsia ja nuoria myös kahden kesken. Kohtaamiseen käytettävä aika vaihtelee, mutta tuo aika

kyetään ottamaan, kun sen ajan huomaa itse vaatia. Arjen muuttuvat tilanteet kuitenkin haastavat tätä kahdenkeskeistä aikaa. Muuttuviin tilanteisiin ei välttämättä kyetä tarvittavalla henkilöstömäärällä varautua ja arjen muuttuvat tilanteet luovat ajoittaista kiirettä. Ohjaaja kuvaa muuttuvaa tilannetta seuraavasti:

”Mutta kyllä seki on taas toisaalta tyhmää, kun ei tiä yhtään, ei niitä osaa ennakoida niitä tilanteita. Mä oon lapsille sanonu monta kertaa ku ne on sanonu, et ko ette te koskaan tee mitään kivaa ja miksei me koskaan tehdä mitään kivaa..mä oon niillekki sanonu, että ku te ette ymmärrä sitä, että jos me löydetään yks kannabis sätkä, ni siit on meille 20 tunnin työ, vähintään. Et ku me kirjataan, tehdään rajotustoitmenpiteet ja ratsataan ja ilmoitetaan sossuille ja ilmoitetaan vanhemmille ja keskustellaan teidän kans asiasta ja keskustellaan työyhteisös asiasta ja niinko. Et se on teille yks tosi pieni juttu, mutta meille se on niinku iso työ, mikä ei näy mihinkään teille.”

Kiireetön kuuntelu ja kiinnostunut kysely ovat Sinkkosen mukaan tärkeitä omaohjaajan ominaisuuksia. Sinkkonen käyttää sanaa ”rupattelu” kuvaamaan niitä arkisia keskusteluja, joita omahoitajat käyvät lapsien ja nuorten kanssa. Näillä tasavertaisilla rupatteluilla on tärkeä merkitys, jonka tarkoituksena on saada lapsi kertomaan lisää ajatuksistaan ja tunteistaan. Vaikka kyseessä on tasavertainen rupattelu lapsen kanssa, se ei tarkoita sitä, etteikö aikuinen asettaisi myös rajoja tarpeen niin vaatiessa. Tasavertaisuus on kunnioittamista, ei opettamista eikä toisen mielipiteen kyseenalaistamista. (Sinkkonen 2015, 242–243.) Tätä kiireetöntä kuuntelua voisi siis toteuttaa aivan tavallisen arjen keskellä ja yhteisten hetkien aikana lapsen ja nuoren kanssa. Rupattelu on helposti toteutettavissa eikä se vaadi erikoisempia järjestelyjä ohjaajilta vaan sen kuuluisi olla osa jokaista työvuoroa.

5.6 Vertailukehittäminen

Haastattelut sisälsivät myös teeman, joka liittyi osaltaan vertailukehittämiseen. Tällä teemalla halusin selvittää työntekijöiden käyttämät kirjalliset työvälineet ja menetelmät. Suurimmalla osalla haastateltavia ei ollut koskaan ollut käytössään kirjallisia työvälineitä tai menetelmiä. Käytetyimpiä menetelmiä olivat GAS-menetelmä sekä ART-menetelmä. Tavoitteita seurattiin myös erilaisin keinoin ilman varsinaista työkirjaa. Lasten ja nuorten kuukausittaiset tavoitteet tuotiin näkyväksi omaohjaajien kautta koko työyhteisölle, jolloin kuntouttava ote tuli käytäntöön ja jokainen ohjaaja pystyi seuraamaan ja tukemaan tavoitteissa. Yhdellä ohjaajalla oli ollut käytössään elämänjanan tekeminen, tunnekortit sekä toiminnalliset menetelmät. Yksi ohjaaja mainitsi käyttäneensä omaohjaajatyössä Umbrella-työkirjaa, jolla tuetaan itsenäistyvää nuorta.

Kokemus kirjallisista työvälineistä tai työkirjoista oli vähäistä, mutta haastatteluiden perusteella toivottu lisää työn tekemiseen.

Tutustuin haastatteluiden kautta selville saamiini menetelmiin ja työvälineisiin sekä etsin erilaista aineistoa ja jo olemassa olevia kirjallisia työvälineitä sekä työkirjoja internetistä. Vertailin aineistoja keskenään ja poimin tilaajan toivomuksiin sopivia aiheita. Tärkeäksi teemaksi nousi myös SiniSiiven toimintasuunnitelmasta mainitut kirjalliset työvälineet.

Pesäpuu ry on lastensuojelun kehittämissyhteisö, joka on kehittänyt paljon erilaisia toiminnallisia ja kirjallisia menetelmiä lastensuojeluun. Nuoren ja omaohjaajan vuorovaikutuksen tueksi on kehitetty Arjen osallisuuden boksi (Oma Boxi), joka sisältää valmiita tehtäväkortteja nuoren itsensä näköiseksi muokattavissa olevassa laatikossa (Pesäpuu ry 2021a). Mukana työvälineen kehittämisessä on toiminut Valtion koulukodit sekä nuoret itse. Yksi kehittämisprosessin tarkoituksista on ollut kehittää nuorten osallisuutta vahvistavia työvälineitä, jonka tuloksena Oma Boxi on syntynyt. Tuotteen laatikko sisältää erilaisia teemakortteja nuoren ja omaohjaajan väliseen työskentelyyn. Teemoina korteissa ovat omaohjaajatyöskentely, osallisuus, oikeudet ja velvollisuudet sekä päihteet. (Valtion koulukodit 2021.)

Oma Boxi on maksullinen työväline, joten valitettavasti en saanut materiaalia konkreettisesti tutkittavakseni. Pesäpuu ry tarjoaa myös paljon ilmaista materiaalia, joita verkkokaupasta pystyy lataamaan ilmaiseksi. Oma Boxi sisältää myös ilmaismateriaalia, jonka kautta löysin Kohti nuoren osallisuutta -matriisin (Pesäpuu ry 2021b). Matriisin avulla voi aloittaa osallisuutta lisäävän työskentelyn ja siinä kartoitetaan ja kirjataan nuoren omia tavoitteita, tarpeita, unelmia sekä suunnitelmia (Pesäpuu ry 2021a).

Haastattelemiani ohjaajat olivat käyttäneet työssään aikaisemmissa lastensuojelulaitoksissa GAS-menetelmää. Menetelmä on Kelan kuntoutuksen tavoitteiden laatimiseen ja arviointiin kehitetty väline, jonka avulla pystytään määrittelemään sekä seuraamaan tavoitteita ja niiden toteutumista (Kela 2021a). Menetelmään kuuluva Omat tavoitteeni -lomake on ladattavissa ilmaiseksi internetistä (Kela 2021b).

Lastensuojelun sijaishuollossa on käytössä myös erilaisia työkirjoja nuoren itsenäistymisen tukemiseen. Umbrella-työkirja on ollut käytössä haastattelemallani ohjaajalla. Umbrella-työkirjamenetelmän on omaohjaajatyöhön tarkoitettu menetelmä, jonka tarkoituksena on kartoittaa lapsen ja nuoren elämänhistoriaa ja oppimisen sekä kasvun tarpeita. Menetelmän avulla lasta

osallistetaan päätöksentekoon sekä opetetaan arjen taitoa. (Timonen-Kallio 2010.) Umbrella-työkirjassa ei kuitenkaan ollut tavoitteiden teemaa.

Varsinaista lasten ja nuorten tavoitteisiin ja niiden sanoittamiseen sekä seuraamiseen käytettävää materiaalia en löytänyt. GAS-menetelmä oli ainut juuri tavoitteisiin painottuva menetelmä. Itsenäistymistä ja vuorovaikutusta lisääviä menetelmiä ja työkirjoja oli saatavilla useita erilaisia. Nämä ovat tärkeitä ja merkityksellisiä teemoja, mutta niiden avulla ei kyetä lasten ja nuorten osallisuutta lisäämään päätöksenteossa tai tavoitteisiin liittyvissä kysymyksissä. Kohti nuoren osallisuutta matriisi oli selkeästi ainut, jossa tavoitteet olivat mainittuna.

Lasten ja nuorten omien näkemysten esille tuonti heidän omista tavoitteistaan lisää osallisuutta. Sijaishuollossa olevat lapset ovat haavoittuvassa ja heikossa asemassa ja tällöin hyötyisivät osallisuuden kokemuksesta ja tunteesta eniten. Kuten ETENE julkaisussaan kirjoittaa, ovat hallinnon eri mallit ja lasten omat kokemukset hyvinkin kaukana toisistaan (Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE 2013, 21–22). Lasten ja nuorten omien tavoitteiden kartoittamista, sanoittamista ja seuraamista tukevat menetelmät lisääisivät koettua osallisuutta.

6 KUULE MUA! - TAVOITETYÖKIRJA

6.1 Työkirjan sisältö

Kuule mua! -työkirjan (Liite 2) ensimmäiset sivut (sivut 4–11) ovat tarkoitettu omaohjaajan ja lapsen tutustumiseen. Sivuilla on myös lapsen ja nuoren identiteetin sekä elämäntarinan rakentumisen kannalta tärkeitä sivuja. ”Mikä minulle on tärkeää”-sivulla pohditaan elämän arvoja, jotka ovat tärkeitä identiteetin kannalta. Nämä ensimmäiset sivut sisältävät SiniSiiven toimitasuunnitelmassa mainittujen kirjallisten työvälineiden aiheet, jotka olivat elämänjana ja tukiverkosto. Sijaishuollon laatuksiteereissä mainitaan, että omaohjaajan tulee tukea lapsen identiteetin rakentumista sekä työstää lapsen elämäntarinaa yhdessä lapsen kanssa. Omaohjaajan tulisi myös tarkastella ja keskustella ihmissuhteiden merkityksestä lapsen kanssa. Näillä keskusteluilla pyritään lasta tunnistamaan ja arvioimaan ihmissuhteiden merkitystä lapsen oman hyvinvoinnin kannalta. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2019, 66, 68–69.) Myös lastensuojelun terapeutin laitoskasvatukseen mallinnuksessa mainitaan elämänjanan ja sukupuun tekeminen yhdessä lapsen kanssa (Timonen-Kallio ym. 2017, 27–28).

Sivuilla on myös haastatteluiden perusteella saamani tieto siitä, että ohjaajia kiinnostaa se, miten erilaiset tunnetilat vaikuttavat lapseen ja nuoreen ja mitä lapsi tykkää tehdä. Tutkimusten mukaan yksi itsesäätelyä koskeva periaate on se, että tavoitteiden saavuttamiseen tai tavoitteissa epäonnistumiseen liittyy tunnereaktioita. Tunnereaktiot vaikuttavat ja liittyvät myös motivaatioon ja tavoitteen saavuttamisen tasoon. (Tuulio-Henriksson & Härkäpää 2015, 28.) ”Mitä tykkään tehdä”-sivulla pohditaan lapsen ja nuoren mieltymyksien lisäksi myös omaohjaajailtaa, jollaisia SiniSiivessä järjestetään kerran kuukaudessa. Omaohjaajailan pohtiminen luo suunnitelmallisuutta omaohjaustyöhön. Se lisää myös lapsen ja nuoren osallisuutta hänen kanssaan tehtävään työhön. Omaohjaajailat eivät tällöin ole hetken mielijohteesta tehtyjä pikaisia ruokailuja, vaan ne on suunniteltu yhdessä lapsen ja nuoren kanssa.

Sivusta 12 eteenpäin olevat sivut ovat tarkoitettu tavoitteiden asettamiseen, sanoittamiseen ja seuraamiseen. Ensimmäisellä tavoitesivulla pohditaan asiakassuunnitelmapalaverin tavoitteita. Tavoite sivut ovat muunneltuja ja koottuja GAS-menetelmän pohjalta. Tavoitteelle tulee asettaa aina aikataulu, jonka aikana tavoitetta toteutetaan ja seurataan. Tavoite sivuihin on kerätty myös tärkeiksi kokemiani aiheita Pesäpuu ry:n Osallisuusmatriisista (Pesäpuu ry 2021b). Näitä aiheita olivat ”Kuka minua tukee ja auttaa?” sekä ”Entä jos mokaan?”. Näillä sivuilla lapselle ja

nuorelle tehdään näkyväksi, ettei hän ole yksin tavoitteensa kanssa, vaan häntä tuetaan ja autetaan. Epäonnistuminen on normaalia ja sekin tehdään näkyväksi.

Tavoiteportaati on muunneltu ja sovellettu GAS-menetelmän pohjalta. Teoksessa GAS- menetelmästä sovellukseen kerrotaan, että menetelmää käytetään laajasti eri kuntoutuksen alueilla. Eri tutkimusten mukaan menetelmä on tavoitteiden asettamisen kannalta käyttökelpoinen työkalu. (Laukkala, Tuomi & Sukula 2015, 11.) Alkuperäisessä GAS-menetelmän lomakkeessa tavoitteet kirjataan lokeroihin, mutta halusin muokata tavoitteiden kirjaamisen työkirjaani portaille. Portaat kuvastavat ylös tai eteenpäin menemistä.

GAS-menetelmän tavoitteiden asettamisessa ja laatimisessa on tärkeää, että tavoitteet ovat yksilöllisiä, määriteltyjä ja ne ovat mitattavissa sekä saavutettavissa. Tärkeää on myös se, että tavoitteet ovat realistisia ja mahdollisia aikatauluttaa. Tässä menetelmässä asetetaan tavoitteiden saavuttamiselle erilaiset tasot. Keskellä taulukkoa on tavoitetaso eli niin sanottu nollassa, joka on realistista saavutusta. Tämä tavoitetaso asetetaan ja nimetään ensimmäiseksi. Tämän tason alapuolella on odotuksia korkeamman tavoitteen saavutuksen tasot ja yläpuolella odotuksia matalammat tavoitteiden saavutuksen tasot. (Sukula & Vainiemi 2015, 13–15.) Kuule mua! -työkirjassa tavoitetasot merkitään portaille. Ylemmille portaille kuvataan tilanteet, joissa lapsi tai nuori kokee onnistuneensa paremmin ja alemmille portaille tilanteet, joissa tavoitteiden toteutus jää odotettua matalammalle tasolle. Tein tavoiteportaista yksinkertaisemmat ja helpommin ymmärrettävät kuin GAS-menetelmän lomakkeessa. Omaohjaajien tulee muistaa asetettavien tavoitteiden kriteerit. Tavoite ei voi olla se, että lapsi tai nuori käy esimerkiksi hyvin koulussa, sillä ”hyvä” ei ole mitattavissa oleva määre. ”Hyvin” on myös subjektiivinen kokemus. Toiselle voi olla hyvin se, että käy koulussa kolmena päivänä viikossa ja toiselle taas se, että käy koulussa viitenä päivänä viikossa. Tavoite pitää siis olla mitattavissa.

Motivaatio pitää sisällään monia erilaisia kysymyksiä. Miksi jotain tehdään ja miksi nyt sekä sen, miksi toiminta jatkuu. Siihen sisältyy myös kysymykset, miksi motivaatio kohdistuu johonkin asiaan ja miksi se muuttaa suuntaa tai loppuu kokonaan. (Tuulio-Henriksson & Härkäpää 2015, 27.) ”Miten minä hyödyn” -sivu tuo lapselle ja nuorelle näkyväksi sisäisen motivaation lähteen ja kysymykset siitä, miksi asioita tehdään. Sivulla pohditaan myös sitä, mitä sitten tapahtuu, kun tavoite saavutetaan ja mahdollista palkintoa tai palkitsemista. Tavoitekartta tuo lapselle ja nuorelle näkyväksi tavoitteen saavuttamisen matkalla eteen tulevat asiat. Tavoitekartta liittyy myös näihin motivaation kysymyksiin.

”Miten toteutui”-sivulla arvioidaan tavoitteiden toteutumista ja saavuttamista. GAS-menetelmässä on käytössä numeraaliset arvot, joilla tavoitteen saavuttamista arvioidaan (Sukula & Vainiemi 2015, 15). Numeraaliset arvot saattavat olla lapsille ja nuorille vaikeasti ymmärrettävissä, joten halusin yksinkertaistaa työkirjaan tavoitteiden saavuttamisen seurantaan. Tällä sivulla on kuvattuna tikapuut, joilla tavoiteportaiden tapaan kuvataan ylöspäin menemistä. Sivulla omaohjaaja ja lapsi tai nuori itse voivat kirjata ympyröimällä tavoitteen saavuttamisen tasoa kuvaavan ilmaisun.

Lastensuojelun laatusuosituksen sijaishuollon laatukriteereissä on kriteeri lapsen mahdollisuuksille osallistua omaa elämäänsä ja asiakkuuttaan koskevaan päätöksentekoon. Omaohjaajan tulee tukea lapsen osallisuutta ja päätöksentekotilanteissa lapsen mielipiteen ilmaisemista. Lapsen tulee saada kokemus siitä, että hänen mielipiteillään ja näkemyksillään on merkitystä ja että ne huomioidaan. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, 67). Työkirjan sivut, jotka keskittyvät tavoitteisiin, ovat juuri tätä tarkoitusta varten. Tavoitteet ovat mainittuna laatukriteereissä koulunkäynnin osalta, jonka mukaan lasta tulisi rohkaista asettamaan tavoitteita koulun käyntiin liittyen ja lasta tulisi myös rohkaista tavoitteiden tavoittelussa (mt., 68).

Työkirjan sivuilta löytyy myös seuraavan tapaamisen sopimiseen tarkoitettu kohta tiettyjen sivujen alareunasta. Tähän kohtaan omaohjaaja ja lapsi saavat yhdessä sopia ja kirjata seuraavan tapaamisen. Ennakolta sovittu tapaaminen asian tiimoilta lisää omaohjaajatyön suunnitelmallisuutta ja tavoitteellisuutta. Viimeisellä sivulla on kannustuksen sanoja tavoitteiden asettamiseen sekä työkirjan kehittämisen kannalta tärkeä kohta lasten ja nuorten oman palautteen antamiseen työkirjan täyttämisestä ja sen sisällöstä.

Työkirja on pääsääntöisesti tarkoitettu lapsen ja nuoren omien tavoitteiden sanoittamiseen ja seurantaan, mutta asukassuunnitelmassa asetetut tavoitteet ovat tärkeitä ja sijoituksen kannalta olennainen osa lapsen elämää. Sijaishuollon laatukriteereiden mukaan omaohjaajan ja muun työyhteisön tulee noudattaa asiakassuunnitelmaa, jonka sosiaalityöntekijä on lapselle laatinut (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, 73). Sosiaalityöntekijä laatii asiakassuunnitelman asukassuunnitelmapalaverin ja siellä sovittujen asioiden pohjalta, jolloin lapsen tavoitteet ovat osa asiakassuunnitelmaa. Nämä lapselle ja nuorelle asetetut tavoitteet eivät välttämättä ole aina lapselle itselleen mieluisia. Omaohjaajan tuleekin perustella lapselle tehdyt päätökset ja ratkaisut (mt., 67). Työkirjan avulla omaohjaaja pystyy tekemään tätä perustelua tavoitteiden osalta ja tuomaan asukassuunnitelmapalaverissa sovitut tavoitteet konkreettisesti lapselle ja nuorelle näkyväksi.

6.2 Työkirjan käyttöön ottaminen

Tulen esittelemään opinnäytetyöni ja työkirjan työyhteisössäni SiniSiivessä. SiniSiivessä järjestetään kuukausittain työyhteisöpalaveri, johon osallistuu pääsääntöisesti koko työyhteisö. Pehdytän ja ohjeistan työntekijät Kuule mua! -työkirjan käyttöön. Työkirja itsessään ohjaa ja neuvoo myös omaohjaajaa sen käyttöön. Suosittelen kuitenkin lukemaan koko opinnäytetyöni ja sen raporttiosuuden, jotta työkirjan pohjalla oleva tietoperusta tulee näkyväksi koko työyhteisölle sekä työkirjan käyttäjille. Käyttöön ottamisen jälkeen toivon saavani palautetta työyhteisöltä työkirjan käyttöön sekä tehtäviin liittyen. Tulevaisuudessa työvälinettä voidaan soveltaa ja muokata tarpeiden mukaan. Tätä kehittämistyötä voi jatkaa koko työyhteisö yhdessä ja työkirjan viimeisen sivun palautelaatikon myötä myös lapset ja nuoret pääsevät osalliseksi tähän kehittämistyöhön.

Käyttöön ottamiseen liittyy dokumentointi ja työkirjan tallettaminen jokaisen lapsen tulevaisuutta ajatellen. Jokaiselle lapselle ja nuorelle tulisi koota oma tavoitekansio, johon Kuule mua! -työkirja sisällytetään. Tämän kansion ja työkirjan tehtävät lapsi ja nuori saa mukaansa Sinisivistä lähdettyään. Sijaishuollon laatukriteereissä yksi kriteeri koskee sijoituksen seurantaan sekä dokumentointia. Lapsen tulee kokea, että dokumentointi sekä seuranta ovat suunnitelmallista ja häntä varten. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2019, 73.)

Omaohjaajien tehtävänä on myös saattaa lapsen ja nuoren tavoitteet koko työyhteisön nähtävälle ja tiedoksi. Työntekijät toimivat moniammatillisena tiiminä ja tiedon vaihtuessa myös muut ohjaajat pystyvät työskentelemään lapsen tavoitteiden ja sovittujen asioiden mukaisesti lasta kannustaen. Tiedonvaihdon tulisi tapahtua kuukausittain järjestettävissä työyhteisöpalaverissa sekä käytössä olevan raportointijärjestelmän kautta. Tiedottamiseen ja raportointiin SiniSiivessä on käytössä Nappula-järjestelmä, josta löytyy myös jokaisen lapsen tiedot. Lapsen ja nuoren tavoitteista on hyvä kirjata myös Nappulaan. Nappulassa on mahdollista luoda erilaisia raporttimerkintä muotoja, joihin merkintä tavoitteista olisi hyvä luoda. Tavoite merkintöjen alta henkilökunta pääsee tarkastelemaan jokaisen lapsen ja nuoren yksilöllisiä tavoitteita.

Näistä tavoitteista on hyvä tiedottaa myös lapsen ja nuoren omaa sosiaalityöntekijää sekä vanhempia. Sosiaalityöntekijät vastaavat loppujen lopuksi päätöksenteosta, joka liittyy lapseen ja nuoreen. Asukassuunnitelmapalaverien ollessa jännittäviä tilanteita lapselle ja nuorelle, on omaohjaajan tehtävä toimia kannustajana sekä rinnalla kulkijana tuodessaan esille työkirjassa

sovittuja tavoitteita. Lapsen ja nuoren kokema osallisuus lisääntyy, kun hänen oma näkemyksensä tavoitteista tulee näkyväksi työkirjan avulla ja omaohjaajan avustuksella.

6.3 Muut kehittämis ehdotukset

Opinnäytetyö-projektin aikana saamieni huomioiden perusteella esitän SiniSiipeen myös muita kehittämis ehdotuksia ja menetelmiä omaohjaajatyön sekä kokoamani produktin käytön tueksi. Näitä kehittämis ehdotuksia ovat Pesäpuu ry:n Arjen osallisuuden boksi, erilaiset tunnekortit, matalan kynnyksen vaikuttaminen palautelaatikon kautta sekä omaohjaajuuteen panostaminen.

Pesäpuu ry:n Arjen osallisuuden boksi (Oma Boxi) on varteenotettava vaihtoehto toiminnalliseksi menetelmäksi omaohjaajan ja nuoren vuorovaikutuksen tukemiseksi, sillä opinnäytetyöni produkti keskittyy lähinnä lapsen ja nuoren omien tavoitteiden sanoittamiseen ja seurantaan. Pesäpuun boksi olisi varmasti kokeilemisen arvoinen menetelmä Kuule mua! -työkirjan rinnalle.

Lapsen ja nuoren tunteiden sanoittamiseen ja tunnistamiseen on olemassa erilaisia tunnekortteja. Haastatteluissa selvisi, että tunnekortteja on käytetty aikaisemmissa töissä ja suositankin ottamaan tunnekortit osaksi SiniSiiven ohjaajien työskentelyä. Esimerkiksi Tunne tyypit -kortit ovat lastensuojelun kehittämissyhteisön Pesäpuu ry:n kehittämä korttisarja, jotka on kehitetty yhteistyössä sijoitettujen nuorten kanssa (Pesäpuu ry 2021c). Kuvakortteja on saatavilla myös esimerkiksi Suomen Mielenterveys ry:n kehittämänä. Mielenterveys voimaksi- kuvakortit on kehitetty Mielenterveystaidot nuorisotyöhön -projekteissa ja ne ovat erinomainen tuki tunnetyöskentelyssä (Suomen Mielenterveys ry 2021).

Sijaishuollon laatukriteereiden mukaan omaohjaajien ja muiden työntekijöiden tulee vahvistaa lapsen keinoja sekä kykyä vaikuttaa arjen käytäntöihin sijaishuoltopaikassa sekä mahdollistaa halukkaiden lasten osallistumisen laitoksen arjen suunnitteluun ja päätöksentekoon (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, 67). Arjen osallisuutta lisäämään suositan palautelaatikkoo SiniSiiven yhteisiin tiloihin. Palautelaatikon avulla lasten ja nuorten kynnys arjen osallisuuteen madaltuu. Lapset ja nuoret voivat palautelaatikkoon laittaa ehdotuksia nimettömänä ruokalistoista, yhteisistä tekemisistä tai muista kehittämis ehdotuksista. Palautelaatikkoon lapsi ja nuori voisi laittaa myös kirjeen omaohjaajalle. Palautelaatikko tukee jo olemassa olevaa käytäntöä nuortenpalaverista. Palaverissa kuitenkin lapset ja nuoret puhuvat omana itsenään ja palautelaatikon tuoma nimettömyys saattaisi madaltaa osallistumisen kynnystä.

Omaohjaajuuden merkityksen lisääminen ja siihen panostaminen ovat olennainen osa lasten ja nuorten osallisuuden kokemuksen lisäämisessä. Kuule mua! -työkirjan avulla lasten ja nuorten omat tavoitteet tulevat osaksi päätöksentekoa ja näin ollen lisäävät osallisuutta. Kuitenkin omaohjaaja työhön tulisi panostaa lisää. Omaohjaajan ja lapsen välinen kiintymyssuhde, josta sosiaalipedagogiikassa puhutaan pedagogisena suhteenä, tarvitsee rakentuakseen aikaa ja panostusta sekä dialogista vuorovaikutusta ja aitoa läsnäolevaa kohtaamista. Kuten Eronen ja Laakso (2016) suosittavat sosiaalipedagogisen ja kasvatuksellisen lähestymistavan hyödyntämistä ja vahvistamista, suositan sitä myös juuri nimenomaan omaohjaajatyön kautta. Suomen johtava yksityinen lastensuojelupalveluita tuottava yritys Familiar on jo kiinnittänyt huomiota omaohjaajien merkitykseen ja tiedotteessaan kertovat julistaneensa vuoden 2022 Omaohjaaja-temavuodeksi (Familiar 2021).

7 ARVIOINTI

7.1 Tilaajan arvio ja palaute

Pyysin tilaajalta arvion sekä palautteen kirjallisesti. Lähetin SiniSiiven toiminnanjohtajalle sekä molempien yksiköiden vastaaville ohjaajille opinnäytetyöni raportti osuuden sekä tilaajan käyttöön tulevan produktin arvioitavaksi sähköpostilla. Jokainen pääsi tutustumaan työhöni ennen johtoryhmän kokousta, jossa he kokosivat minulle arvion työstäni.

Arvion mukaan opinnäytetyöni teksti oli kattava ja selkeä sekä työkirja helppolukuinen ja yksinkertainen. Kehittämisehdotuksia pidettiin hyvinä sekä realistisina. Kehittämisehdotukseni ovat helposti käyttöön otettavissa arkeen. Arvion mukaan opinnäytetyö ja työkirja ovat helposti hyödynnettävissä jokaisen lapsen kanssa. Esihenkilöstö piti työni arvoa tilaajalle merkittävänä, koska se antaa konkreettisia työkaluja arkeen ja toiminnan kehittämiseen sekä se tukee lapsen kuulemista ja osallisuutta. Arvion mukaan työkirjassa on otettu hyvin mukaan tutustumisen yhteyteen tunteita ja niiden käsittelyä, koska monella lapsella tunnetaidot ovat hyvin vajavaiset. Tilaajan mukaan työkirjassa voi siis sekä tutustua, että opetella tunteiden sanoittamista ja näyttämistä.

Tilaaja piti hyvänä sitä, että työkirjassa yhden käyntikerran ”tehtävät” ovat lyhyet, koska moni lapsi ja nuori ei oikeasti jaksaa keskittyä ja miettiä asioita kauaa. Arvion mukaan työkirjaa tehdessä on mietitty sen käyttöä arjessa ja ajoittain kiireisessä työssä. Lapsi saa aikaa omaohjaajan kanssa, mutta siihen ei tarvitse varata montaa tuntia aikaa. Työkirjaa voi siis vähän ”extemporeekin” hyvässä välissä tehdä. Tilaaja toi esille, että työkirja sopii käytettäväksi myös jälkihuollon ja perhetyön palveluille ja että se on helposti hyödynnettävissä myös muissa yksiköissä.

7.2 Oma arvio

Kehittämistyöni onnistui mielestäni hyvin. Tilaajalta en saanut varsinaista tutkimuskysymystä tai -ongelmaa, joka hankaloitti alussa kehittämistyöni hahmottamista. Alussa tiesin päämäärän ja tavoitteen, joka oli koota kirjallinen tavoitteisiin painottuva työväline omaohjaajille. Vasta haastattelujen kautta saamani näkökulmat ja tieto tavoitteiden asettamisen ongelmallisuudesta antoivat minulle selkeämmän suunnan kehittämistyöni tarkoitukseen ja koetun ongelman ratkaisemiseen. Haastattelujen kysymysten laajuus ja määrä olisi voinut olla rajattavissa, jos ongelma olisi ollut tiedossa. Toisaalta, jos kysymyksiä olisi ollut tässä tilanteessa vähemmän, en

välttämättä olisi saanut tarvitsemaani tietoa. Pääsin kysymyksilläni kuitenkin päämäärääni eli ongelman löytämiseen, jonka kautta pystyin jatkamaan kehittämistyötäni ja työkirjan rakentamista. Haastatteluiden perusteella sain myös paljon tietoa ja näkökulmia omaohjaajuuteen liittyen. Omaohjaajilla koettiin olevan merkittävä rooli lasten ja nuorten osallisuuden lisääjinä. Tulokset sopivat hyvin valitsemaani viitekehukseen ja viitekehysten avulla sain tuotua esille myös yhteisöpedagogin roolia lastensuojelussa tehtävässä työssä.

Kestävän kehityksen ja kulutuksen kannalta ihanne olisi, että työkirja olisi sähköisessä muodossa. Sähköinen versio vähentäisi paperin sekä tulostukseen käytettävän aineen kulutusta. Tämän toteuttamiseen vaadittavia taitoja ei kuitenkaan itseltäni löydy. Sähköinen versio olisi myös helposti muokattavissa jokaisen erilaisen käyttäjän tarpeiden mukaan. Toisaalta tulostettava versio on helposti käytettävissä ja tuo mukanaan mukavaa yhteistä tekemistä lapselle ja omaohjaajalle. Lapselle ja nuorelle jää työkirjasta myös konkreettinen tuotos vietäväksi mukanaan kansion muodossa tulevaisuuteen.

Ideaalein tilanne olisi ollut, jos olisin päässyt testaamaan työkirjaa käytännössä. Tällä keinoin olisin saanut toteutettua lasten ja nuorten kuulemista ja osallisuutta käytännössä kehittämistyössäni. Valitettavasti käytettävissäni oleva aika ei tähän riittänyt, joten työkirjan kehittäminen kokemusten ja palautteen perusteella jää tulevaisuuteen. Onneksi tilanne opinnäytetyöni osalta on hyvä, sillä jatkan SiniSiivessä työskentelyä ja työni kehittämistä. Työkirja ottaa huomioon myös lasten ja nuorten mielipiteet, jolloin heiltä tulleen palautteen tulee olla tärkeässä roolissa työkirjan kehittämisen kannalta.

Tavoitteiden asettamisen ja tavoitteiden toteutumisen kannalta sisäinen motivaatio on erittäin tärkeässä roolissa. Työkirjan avulla lapsi ja nuori pääsee osalliseksi näiden oman elämänsä tavoitteiden asettamiseen ja näin ollen tavoitteiden saavuttaminenkin on mahdollista. Työkirja siis näin ollen lisää lasten ja nuorten kokemaa osallisuutta ja tätä kautta kokonaisvaltaista hyvinvointia. Voin sanoa päässeeni tavoitteeseen kehittää työkirja, joka lisää lasten ja nuorten kuulemista ja kohtaamista sekä osallisuutta.

8 POHDINTA

Tavoitteisiin pääsemisen ja onnistumisen kannalta on ensisijaisen tärkeää, että lapsi ja nuori saa osallistua ja kokee tulleeensa osalliseksi päätöksentekoon ja tavoitteiden asettamiseen. Osallisuus ja koettu autonomia lisäävät motivaatiota ja näin ollen parantavat mahdollisuuksia tavoitteiden saavuttamiseen. Lasten ja nuorten tavoitteita seurataan myös kuukausittain omaohjaajan tekemän kuukausikoosteen muodossa. Kuukausikoosteessa seuratut tavoitteet ovat yleensä asukassuunnitelmapalaverissa sekä hoito- ja kasvatussuunnitelmassa laadittuja tavoitteita. Tämä kooste on lähinnä omaohjaajan näkemys lapsen ja nuoren tilanteesta ja kuluneesta kuukaudesta. Lapsen ja nuoren oma näkemys otetaan koosteessa huomioon, mutta kokemukseni mukaan suurin osa lapsista ja nuorista ei kiinnostu koosteen lukemisesta sekä kommentoinnista. Tällöin tavoitteiden toteutumisen seurannan näkökulma on vain omaohjaajan näkemys.

Kuule mua! -työkirja on tarkoitettu tukemaan omaohjaajatyötä ja sitä kautta lisäämään lasten ja nuorten kokemaa osallisuutta. Työkirjan ei voida sanoa toimivan jokaisen työntekijän ja lapsen kohdalla. Jokainen työntekijä ja ohjaaja tekee työtänsä omalla persoonallaan ja tavallaan. Toiselle ohjaajalla luontaisempaa on keskustelu, toiselle toiminnalliset menetelmät. Loppujen lopuksi jokainen ohjaaja pystyy ammattimaisesti päättämään ja arvioimaan käytettävät menetelmät, mutta pääroolissa on aina oltava lapsi. Jotta työtä pystytään tekemään yksilöllisesti ja jokaisen lapsen tarpeet huomioon ottaen, on ohjaajien kyettävä arvioimaan ja tunnistamaan lapsen yksilölliset tarpeet. Myös lapset ja nuoret ovat omia persooniaan ja työtä tulisi tehdä lapsen tahdissa. Kuten työntekijät, niin lapsetkin kokevat eri tavat luontaisemmiksi. Toinen kertoo huolensa ja tarinaansa toiminnan kautta ja toiselle keskustelu sekä kirjalliset menetelmät sopivat luontaisesti. Työkirjan ja opinnäytetyöni kautta esille nostamani seikka omaohjaajuuden tärkeydestä ja merkityksellisyydestä tulisi huomioida lastensuojelutyössä.

Jatkotutkimuksen kannalta suositan miettimään ja tutkimaan lasten ja nuorten omaa näkemystä ja kokemusta osallisuudesta sekä heille asetetuista tavoitteista. Miten aikuiset voivat asettaa tavoitteita, kun niissä onnistumisen ja toteutumisen kannalta merkittävässä roolissa on sisäinen motivaatio, ei ulkoapäin tulevat tavoitteet. Osallisuuden ollessa subjektiivinen kokemus, ei ulkoapäin voida määritellä lasten ja nuorten kokemaa osallisuutta. Haastatteluissa tuli esille omaohjaajien merkitys lasten ja nuorten osallisuuden lisääjänä lastensuojelun sijaishuollossa omaohjaajan ja lapsen välisen suhteen kautta. Tätä näkökulmaa olisi myös hyvä tarkastella lasten ja nuorten oman kokemuksen kautta.

Kehittämäni työkirja on käytettävissä laajasti lastensuojelun sijaishuollon palveluissa, joissa omaohjaajat toimivat. HoivaPerho oy avaa uuden lastensuojelulaitoksen tammikuussa, johon tarjoan työkirja menetelmäni. Työkirjaa on mahdollista käyttää myös kaikessa muussa tavoitteellisessa yksilöohjauksessa kuten etsivässä nuorisotyössä sekä työpajoilla. Tilaaja toi arvionsaan esille myös jälkihuollon ja perhetyön palvelut, joita en itse aikaisemmin tullut ajatelleeksi. Mielestäni, kuten myös tilaajan arvion mukaan, opinnäytetyöni arvo tilaajalle on merkittävä.

Toivon opinnäytetyöstäni olevan hyötyä myös koko ammattialalle sekä lastensuojelulle sen tuodessa konkreettisen työvälineen lasten ja nuorten kuulemiseen ja kohtaamiseen. Opinnäytetyöni lisää tietämystä yhteisöpedagogeista lastensuojelun sijais- ja avohuollon palveluissa. Se kertoo yhteisöpedagogin olevan arvostavan kohtaamisen ammattilainen, jolle nuoruus ja nuoret ovat vahvuus. Yhteisöpedagogi on myös sosiaalipedagoginen toimija ja sosiaalipedagoginen orientaatio nähdään suositeltavaksi lähestymistavaksi lastensuojelussa. Dialogisuus, osallisuus sekä toimijuus ovat olennaisessa osassa sosiaalipedagogiikkaa sekä yhteisöpedagogin osaamista ja ammattitaitoa. Yhteisöpedagogin osaaminen lastensuojelutyössä lisää lasten ja nuorten kohtaamista sekä kuulemista, jonka lisäämiseen opinnäytetyöniikin tähtää. Opinnäytetyöni vastaa myös ajankohtaiseen kysymykseen lasten ja nuorten tarpeesta tulla kuulluksi.

Lastensuojelusta puhuttaessa haluan nostaa esille yhteisöpedagogin pätevyyden lastensuojelun sijais- ja avohuollon palveluissa. Yhteisöpedagogia ei ole erikseen mainittuna sosiaalihuollon ammattihenkilölaissa, mutta Valviran mukaan yhteisöpedagogi on kuitenkin pätevä toimimaan lukuisissa sosiaalihuollon tehtävissä silloin, kun tehtävään ei ole säädetty sosiaalihuollon ammattihenkilön pätevyyttä kelpoisuusvaatimuksena. Valviran vuonna 2017 antaman lausunnon mukaan yhteisöpedagogi voi toimia lastensuojelun sijais- ja avohuollon tehtävissä. (Valvira 2017.)

Lastensuojelun, kuten monen muunkin hyvinvointi-, kasvatus- ja sosiaalipalvelun etu on moniammatillisuus ja moniammatillinen yhteistyö. Moniammatillisessa työyhteisössä erilaiselle osaamiselle ja monille näkemyksille on tilaa. Yhteisöpedagogin osaaminen tuo erinomaisen lisän tähän moniammatillisuuteen ja sitä lisäävään kysymykseen. Lastensuojelussa tehtävän työn ja sen kehittämisen kannalta koen yhteisöpedagogin roolin tärkeäksi. Tutkimukset sosiaalipedagogisten orientaatioiden käytöstä lastensuojelussa osoittavat, että yhteisöpedagogin rooli lastensuojelun sijais- ja avohuollon palveluissa on relevanttia.

LÄHTEET

- Dunderfelt, Tony 2016. Läsnaoleva kohtaaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Eronen, Tuija & Laakso, Riitta 2016. Lastensuojelun laitoshoidon kasvatukselliset ja kuntouttavat orientaatiot ja niiden vaikutukset. Tutkimuskatsaus kansainvälisiin tutkimuksiin 2010–2016. Työpaperi 44/2016. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 10.8.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131499/URN_ISBN_978-952-302-780-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Familiar 2021. Lapsi kaipaa enemmän aikuisen aikaa myös lastensuojelussa. Tiedote 18.11.2021. Viitattu 25.11.2021. <https://familiar.fi/ajankohtaista/omaohjaaja-teemavuosi-2022>
- Hirsijärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hoikkala, Susanna & Lavikainen, Ville 2015. Sattumuksia vai suunnitelmallisuutta? Selvitys sijaishuollon laadusta. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto. Viitattu 1.12.2021. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Sattumuksia-vai-suunnitelmallisuutta.pdf>
- HoivaPerho Oy 2021a. Lastensuojelulaitos SiniSiipi. Sijoittamissuunnitelma. Ei julkaistu.
- HoivaPerho Oy 2021b. Lastensuojelulaitos SiniSiipi. Toimintasuunnitelma. Ei julkaistu.
- Humanistinen ammattikorkeakoulu 2021. Yhteisöpedagogikoulutus opetussuunnitelma 2018–2024. Viitattu 3.8.2021. <https://opiskelijanopas.humak.fi/wp-content/uploads/sites/5/2021/03/Yhteisopedagogi-AMK-OPS-2018-24.pdf>
- Isola, Anna-Maria & Kaartinen, Heidi & Leemann, Lars & Lääperi, Raija & Schneider, Taina & Valtari, Salla & Keto-Tokoi, Anna 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 6.8.2021. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kela 2021a. GAS-menetelmä kuntoutuksen tavoitteiden laatimiseen ja arviointiin. Viitattu 15.11.2021. <https://www.kela.fi/yhteistyokumppanit-kuntoutuspalvelut-palveluntuottajille-kuntoutuksen-mittaaminen-ja-arviointi-gas-menetelma>
- Kela 2021b. Omat tavoitteeni-lomake. Viitattu 15.11.2021. <https://www.kela.fi/documents/10192/3861304/GAS1.pdf>
- Kyrönseppä, Ulla & Rautiainen, Juha-Matti 1993. Lapsi laitoksessa. Porvoo: Helsinki: WSOY.
- Lamberg, Marko 2018. Kohtaava dialogisuus ja osallistava lastensuojelutyö. Teoksessa Jussi Sudenlehti & Ilkka Uusitalo (toim.) Tulevaisuuden lastensuojelu. Joensuu: Suomen Psykologinen Instituuttiyhdistys ry.
- Lastensuojelulaki 417/2007. Viitattu 12.8.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

- Lastensuojelun Keskusliitto 2018. YK:n sijaishuollon ohjeet. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisuja 1/2018. Viitattu 5.12.2021. https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/sijais-huollon_ohjeet_final.pdf
- Laukkala, Tanja & Tuomi, Jenni & Sukula, Seija 2015. Menetelmän taustaa. Teoksessa Seija Sukula & Kirsi Vainiemi & Tanja Laukkala (toim.) GAS-menetelmästä sovellukseen. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 11–13. Viitattu 2.12.2021. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/158520/GAS.pdf?sequence=5&isAllowed=y>
- Liukkonen, Jarmo 2017. Psyykinen vahvuus. Mielen taitojen harjoituskirja. 4. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Nieminen, Elina & Kröger, Tanja 2021. Kaukana kotoa. Yle 11.3.2021. Viitattu 3.8.2021. <https://yle.fi/uutiset/3-11826625>
- Nivala, Elina & Ryyänen, Sanna 2015. Sosiaalipedagoginen ajattelu ja toiminta. Sosiaalipedagogiikan päivät 10.4.2015. Viitattu 13.11.2021. https://moodle.humak.fi/pluginfile.php/200943/mod_resource/content/2/SPP2015_Nivala_Ryynanen%20Sosiaalipedagoginen%20toiminta%20ja%20ajattelu.pdf
- Nivala, Elina & Ryyänen, Sanna 2019. Sosiaalipedagogiikka. Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. 2. painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Ojasalo, Katri & Moilanen, Teemu & Ritalahti, Jarmo 2020. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 3.–6. painos. Helsinki: Sanoma Pro.
- Perälä, Marja-Leena & Juntila, Kristiina & Toljamo, Maisa 2007. Benchmarking-järjestelmän kehittäminen hoitotyöhön. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Viitattu 31.10.2021. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/76021/T19-2007-VERKKO.pdf>
- Pesäpuu ry 2021a. Oma Boxi -nuoren ja omaohjaajan väliseen vuorovaikutukseen. Pesäpuu ry:n verkkokauppa. Viitattu 15.11.2021. https://verkkokauppa.pesapuu.fi/product/199/oma-boxi-nuoren-ja-omaohjaajan-valiseen-vuorovaikutukseen?gclid=Cj0KCQiAys2MBhDOARIsAFf1D1fOhFBdGn8RDUB92Oi0gcZsi5JD91Fj0blLhPoN-qbX5qjvFruzF94aAsnuEALw_wcB
- Pesäpuu ry 2021b. Osallisuusmatriisi. Viitattu 15.11.2021. <http://www.pesapuu.fi/wp-content/uploads/2021/06/Osallisuusmatriisi.pdf>
- Pesäpuu ry 2021c. Tunne tyypit. Pesäpuu ry:n verkkokauppa. Viitattu 15.11.2021. https://verkkokauppa.pesapuu.fi/product/2/tunne-tyypit?gclid=Cj0KCQiAys2MBhDOARIsAFf1D1fUssOU4b5Ygfl-bJfTY2UYh2JkJUTO1NIW735Y_ZdpBny4I4227xUaAuU-xEALw_wcB
- Räty, Tapio 2019. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. 4., uudistettu painos. Helsinki: Edita.
- Sinkkonen, Jari 2015. Omahoitaja lapsen ja nuoren kasvun tukena. Teoksessa Kaisa Tervonen-Arnkil (toim.) Lapsi uusissa oloissa. 1. painos. Helsinki: Duodecim, 241–247.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2019. Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:8. Viitattu 3.8.2021. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161862/STM_2019_8_J_Lastensuojelun_laatusuositus.pdf?sequence=4&isAllowed=y

- Strömmer, Päivi 2005. Vertailukehittäminen: Virtuaalikyypäriä nimeltä benchmarking. Teoksessa Riitta Seppänen-Järvelä (toim.) Vertaismenetelmät kehittävän arvioinnin välineinä. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus, 55–64. Viitattu 1.11.2021. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77163/vertaismenetelmat.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Sukula, Seija & Vainiemi, Kirsi 2015. Tavoitteiden laatiminen. Teoksessa Seija Sukula & Kirsi Vainiemi & Tanja Laukkala (toim.) GAS-menetelmästä sovellukseen. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 13–15. Viitattu 2.12.2021. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/158520/GAS.pdf?sequence=5&isAllowed=y>
- Suomen Mielenterveys ry 2021. Mielenterveys voimaksi -kuvakortit. Viitattu 6.12.2021. <https://mieli.fi/materiaalit-ja-koulutukset/materiaalit/mielenterveys-voimaksi-kuvakortit/>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021a. Tutkimuksen tavoitteet ja toteuttaminen. Viitattu 11.8.2021. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kysy-ja-kuuntele-sijoitettujen-lasten-hyvinvointi-ja-systemaattinen-kuuleminen/tutkimuksen-toteuttaminen>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021b. Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojelutyötä ohjaavat periaatteet. Viitattu 5.11.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-laatusuositus/lastensuojelutyota-ohjaavat-periaatteet>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021c. Lastensuojelun käsikirja. Hoito ja kasvatusta sijaishuollossa. Viitattu 5.11.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijais-huolto/hoito-ja-kasvatus-sijaishuollossa>
- Timonen-Kallio, Eeva 2010. Umbrella-käsikirja. Itsenäisen elämän ABC. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 15.11.2021. <https://docplayer.fi/7711515-Itsenaisen-elaman-abc-tyokirja.html>
- Timonen-Kallio, Eeva & Yliruka, Laura & Närhi, Pekka 2017. Lastensuojelun terapeutin laitoskasvatuksen mallinnus. Työpöytä 23/2017. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 10.8.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132319/Tyo%cc%88paperi_2017_23_netin%20%282%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Tuulio-Henriksson, Annamari & Härkäpää, Kristiina 2015. Motivaatio tavoitteellisen kuntoutuksen taustalla. Teoksessa Seija Sukula & Kirsi Vainiemi & Tanja Laukkala (toim.) GAS-menetelmästä sovellukseen. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 27–31. Viitattu 2.12.2021. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/158520/GAS.pdf?sequence=5&isAllowed=y>
- Valtakunnallinen sosiaali- ja terveystieteiden neuvottelukunta ETENE 2013. Lapsuuden ja nuoruuden etiikka sosiaali- ja terveystieteillä. ETENE-julkaisuja 41. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Viitattu 6.12.2021. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/69959/etene_41_verkko.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Valtion koulukodit 2021. Kehittämishankkeet. Viitattu 15.11.2021. <https://valtioneuvosto.fi/tutkimus-ja-kehittaminen/kehittamishankkeet/>

Valvira 2017. Lausunto yhteisöpedagogien kelpoisuudesta sosiaalialan tehtäviin. Viitattu 6.12.2021. <https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2017/03/Valviran-lausunto-yhteis%C3%B6pedagogien-kelpoisuudesta-sosiaalialan-teht%C3%A4viin.pdf>

Vilka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelun runko

- Mitä sinulle merkitsee osallisuus?
- Entä mitä sinun mielestäsi osallisuus on lastensuojelussa?
- Millaisilla keinoilla osallisuutta voisi lisätä lastensuojelulaitoksissa?

- Koetko kiirettä työssäsi?
- Mitkä asiat luovat työssäsi kiireen?
- Kuinka paljon sinulla on aikaa työpäivän aikana kohdata ja keskustella lasten ja nuorten kanssa henkilökohtaisesti ja kahden kesken?

- Kuinka tärkeänä pidät sosiaalityöntekijöiden antamia ennakkotietoja lapsesta/nuoresta?
- Mitä sosiaalityöntekijät yleensä kertovat näissä ennakkotiedoissa lapsesta/nuoresta?
- Onko lapsella/nuorella mahdollisuutta vaikuttaa näihin ennakkotietoihin?
- Vastaavatko nämä ennakkotiedot yleensä todellisuutta?

- Asukassuunnitelmapalaverissa asetetaan lapselle/nuorelle tavoitteita. Pääseekö lapsi/nuori itse osalliseksi näiden tavoitteiden asettamiseen?
- Miten lapsen/nuoren omia tavoitteita kuullaan ja seurataan?
- Miten itse kannustat lasta hänen omissa tavoitteissaan?

- Miten tutustut uuteen lapseen/nuoreen?

- Mitkä ovat tärkeitä tietoja lapsen/nuoren muuttaessa lastensuojelulaitokseen?
- Entä myöhemmin lapseen tutustuessasi? Mitä on tärkeää tietää?
- Millainen tieto auttaisi sinua auttamaan lapsia ja nuoria?

- Mitä omaohjaajuus merkitsee sinulle?
- Mikä omaohjaajuudessa on tärkeintä?
- Onko sinulla käytössäsi työvälineitä tai menetelmiä omaohjaus työssä?

- Onko sinulla käytössäsi jotain kirjallisia työvälineitä lapsen ja nuoren kohtaamiseen ja kuulemiseen? Tai onko ollut? Mitä?
- Onko käytössäsi ollut muita menetelmiä tai työvälineitä ohjaustyössä?

Liite 2. Kuule mua! -tavoitetyökirja

KUULE MUA!

Tavoitetyökirja lastensuojelun
sijaishuollon omaohjaajille

Mistä on kyse?

Tämä on juuri sulle ja sun omaohjaajalle tarkoitettu työkirja tutustumiseen ja tavoitteiden seuraamiseen.

Ensimmäisillä tapaamiskerroilla tullaan tutuiksi. Kirjataan ja jutellaan tunteista, tehdään elämänjana ja tutkitaan tukiverkostoa. Pohditaan myös mitä tykkäät tehdä ja mitä voisit tehdä yhdessä omaohjaajasi kanssa.

Tavoitesivuilla mietitään tavoitteita ja sitä, kuinka niihin pääsee.

Omaohjaaja voi tulostaa uusia tavoite sivuja vanhojen tavoitteiden täytyttyä ja uusien tavoitteiden ilmaantuessa.

Tullaan tutuiksi

Tutustutaan aluksi!

Ensimmäiset tapaamiskerrat ja
sivut kertovat sinusta.

MINUN NIMENI ON:

OMAOHJAAJANI ON:

Mitä tykkään tehdä

Kirjoita tähän asioita, mitä tykkäät tehdä. Keksi ainakin 3.

Mieti, mitä voisitte yhdessä omaohjaajan kanssa tehdä omaohjaajailtana.

SEURAAVA TYÖKIRJA TAPAAMINEN: _____

Minut tekee iloiseksi

Keksi ainakin 3 asiaa, mikä saa sinut iloiseksi:

Tunteet voivat tuntua myös fyysisesti!
Missä ilo tuntuu? Tai miltä se tuntuu?

Minut tekee surulliseksi

Keksi ainakin 3 asiaa, mikä saa sinut surulliseksi:

Tunteet voivat tuntua myös fyysisesti!
Missä suru tuntuu? Tai miltä se tuntuu?

SEURAAVA TYÖKIRJA TAPAAMINEN: _____

Minut saa vihaiseksi

Keksi ainakin 3 asiaa, mikä saa sinut vihaiseksi:

Tunteet voivat tuntua myös fyysisesti!
Missä viha tuntuu? Tai miltä se tuntuu?

Olen onnellinen koska...

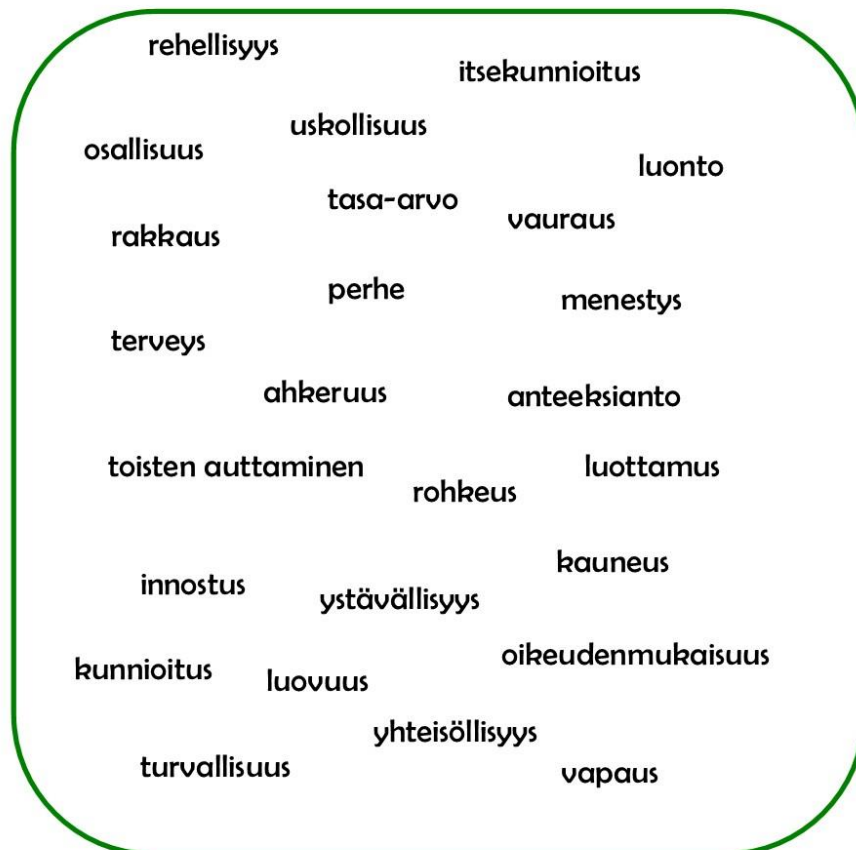
Keksi ainakin 3 asiaa, mikä saa sinut onnelliseksi:

Tunteet voivat tuntua myös fyysisesti!
Missä onnellisuus tuntuu? Tai miltä se tuntuu?

SEURAAVA TYÖKIRJA TAPAAMINEN: _____

Mikä minulle on tärkeää?

Arvot, mitä ne on?
 Millaisia arvoja sinulla on elämässäsi?
 Mikä sinulle on tärkeää?
 Ympyröi listasta sinulle tärkeimpiä arvoja. Keksitkö itse lisää?

Elämänjana

Tehkää yhdessä omaohjaajan kanssa elämänjana erilliselle isolle paperille tai kartongille.

Elämänjana alkaa syntymästä ja päättyy tähän hetkeen.

Mitä merkityksellistä sinulle on elämäsi eri vaiheina tapahtunut?
Merkkää ne janalle.

Jos haluat, voitte omaohjaajan kanssa pohtia myös tulevaisuutta.
Mitä siellä voisi olla?

Listatkaa tähän tärkeimmät huomionne janalta:

SEURAAVA TYÖKIRJA TAPAAMINEN: _____

Minun tukiverkkoni

Tukiverkko on kaikki elämäsi tärkeimmät ihmiset ympärilläsi.

Tehkää yhdessä omaohjaajasi kanssa tukiverkko erilliselle isolle paperille tai kartongille. Tukiverkko voi olla hämähäkin verkko, kalastusverkko tai millainen verkko sinä sen haluat olevan.

Sijoittakaa ihmiset verkolle niin, että sinä olet itse keskellä, läheisimmät ihmiset sinua lähimpänä. Elämään mahtuu myös muita tärkeitä ihmisiä, jotka eivät ole niin lähellä. Merkkää heidät vähän kauemmaksi. He ovat kauempana, mutta silti osa tukiverkkoasi.

Kirjatkaa tähän sinulle läheisimmät ihmiset:

SEURAAVA TYÖKIRJA TAPAAMINEN: _____

ASU:n tavoitteet

Asukassuunnitelmapalaverissa on asetettu tavoitteita yhdessä sosiaalityöntekijän ja mahdollisesti vanhempien kanssa. Mitä nämä tavoitteet ovat olleet?

Nämä tavoitteet ovat tärkeä osa sijoitusta. Keskustelkaa omaohjaajan kanssa ja kirjatkaa, miksi ne ovat tärkeitä? Miten ne voidaan tavoittaa? Mitä ne sinulle merkitsee? Olitko samaa mieltä?

Näitä tavoitteita ja niiden saavuttamista arvioidaan seuraavassa palaverissa, joka on: _____

Minun tavoitteeni

Mitä tavoitteita sinulla on?

Haluatko johonkin asiaan muutosta elämässäsi?
Omat tavoitteesi voivat olla pieniä tai suuria.
Ne voivat olla samoja kuin ASU:n tavoitteet tai ihan omiasi.

Listaa alle omia tavoitteitasi ja aloittakaa omaohjaajan kanssa tavoitteiden seuraaminen. Sinä toimit toteuttajana, mutta muista, että sinua tuetaan!

MUISTA! Myös ASU:n tavoitteita tulee pyrkiä toteuttamaan ja seuraamaan.

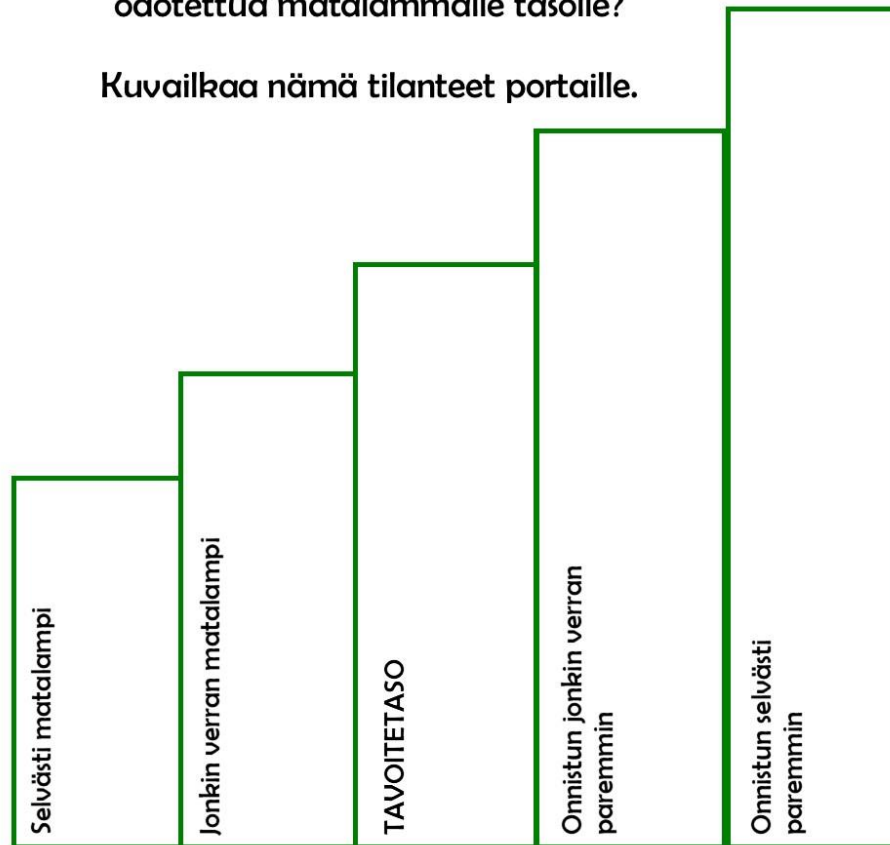
SEURAAVA TYÖKIRJA TAPAAMINEN: _____

Tavoiteportaat

Tavoitteelle voi asettaa toteutumisen tasoja eli portaita. Keskellä portaita on tavoitetaso, johon tähdätään. Aloittakaa tästä tavoitetason kirjaamisesta.

Mikä on se tilanne, kun tavoite onnistuu odotettua paremmin? Entä milloin tavoitteiden toteutus jää odotettua matalammalle tasolle?

Kuvailkaa nämä tilanteet portaille.

OMAOHJAAJA HUOM! Muista, että tavoitteiden tulee olla konkreettisia, realistisia ja mitattavissa!

Aikataulu

Tavoitteelle tulee asettaa aina aikataulu.
Mille ajanjaksolle tavoite laaditaan?
Koska tavoitteiden toteutumista seuraavan
kerran tarkastellaan ja pohditaan?

AIKAVÄLI:

MITEN TOTEUTUI,
seuranta tapaaminen on:

Miten minä hyödyn?

Miettikää ja kirjatkaa omaohjaajan kanssa asioita, miten sinä itse hyödyt tavoitteen saavuttamisesta.

Kirjaa 3 asiaa siitä, miten sinä hyödyt:

Mitä tapahtuu kun tavoite on saavutettu?
Mikä on palkinto saavutetusta tavoitteesta?

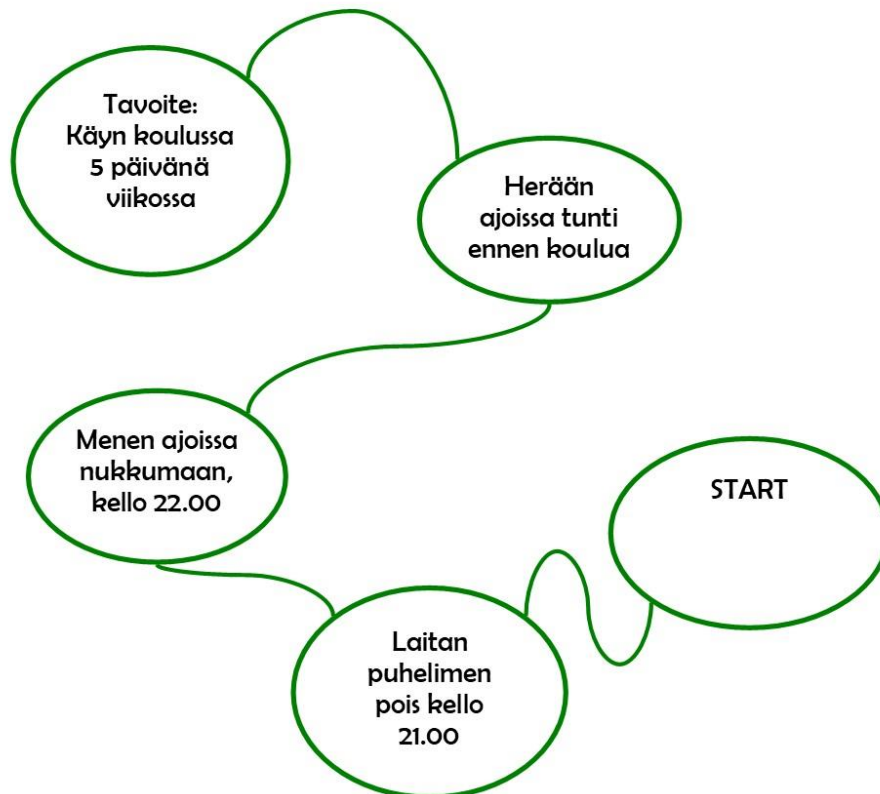
SEURAAVA TYÖKIRJA TAPAAMINEN: _____

Miten niihin pääsee?

Tehkää omaohjaajan kanssa tavoitekartta erilliselle paperille tai kartongille.

Tavoitekartta on kuin aarrekaarta. Tavoite on kartan päässä ja viimeisenä pysäkinä. Matkan varrella löytyy pienempiä pysäkkejä.

Nämä pysäkit ovat matkan varrella eteen tulevia asioita, joita tavoitetta saavuttaessa pitää ohittaa.

Kuka minua tukee ja auttaa?

Muistele tukiverkkoasi, jonka teit omaohjaajasi kanssa!

Kirjoita ylös ihmisiä, jotka auttavat ja tukevat sinua tavoitteesi saavuttamisessa:

Entä jos mokaan?

Jokainen mokaa joskus!

Koska ja millaisessa asiassa olet viimeksi mokannut?
Miltä se tuntui?

Mitä keinoja sinulla on selviytyä mokasta eteenpäin?

Uskallatko kertoa kenellekään?
Kenen puoleen voit kääntyä?

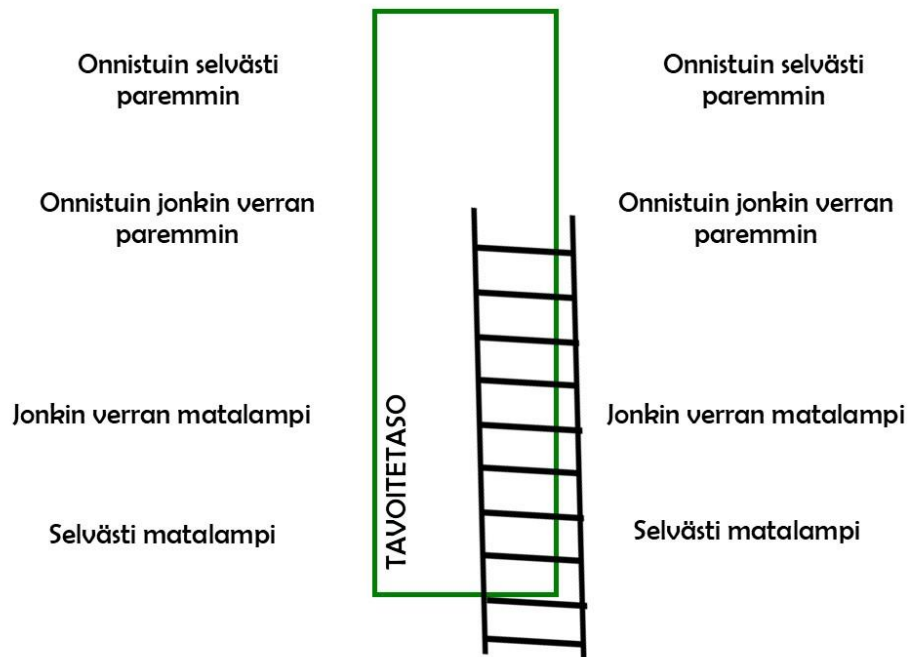
SEURAAVA TYÖKIRJA TAPAAMINEN: _____

Miten toteutui?

Muistatko tavoiteportaatt?

Kirjatkaa ensin tavoitetaso, joka portaisissa määritettiin. Miettikää sitten yhdessä omaohjaajan kanssa millä tasolla tavoitteet ovat toteutuneet. Pääsitkö tavoitetasolle vai onnistuitko paremmin? Vai jäivätkö tavoitteet odotettua matalammalle tasolle?

Sinä merkkäat oman arvion ja omaohjaaja oman. Oletteko samaa mieltä?

LOPUKSI:

Tavoitteita voi olla myös useita samanaikaisesti.
Laatikaa jokaiselle tavoitteelle omat sivut.

On hyvä muistaa päivittää myös verkostokarttaa ja
elämänjanaa säännöllisin väliajoin.

Tavoitteet eivät ihmisen elämästä lopu, jokainen tähtää
toiminnallaan jonkin tavoitteen saavuttamiseen. Välillä
mokaa ja välillä onnistuu. Tärkeintä on kuitenkin, että
yrittää!

Joten kohti uusia tavoitteita!
Onnea ja iloa niiden saavuttamiseen!

Tähän voit vielä antaa palautetta.
Miltä työkirjan täyttäminen tuntui?
Mikä oli hyvää ja mitä voisi olla toisin?

SEURAAVA TYÖKIRJA TAPAAMINEN: _____